

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2016

Markéta Kánská

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Mezigenerační změny životního způsobu v české společnosti

Autor: Markéta Kánská

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Vedoucí práce: PhDr. Michal Tošner, Ph.D.

Hradec Králové, 2016

Zadání bakalářské práce

Autor: Markéta Kánská

Studium: F13481

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Název bakalářské práce: **Mezigenerační změny životního způsobu v české společnosti**

Název bakalářské práce AJ: Intergenerational Transformation in Czech Society

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tématem této práce je mezigenerační změna životního způsobu v české společnosti, tedy proměny názorů, postojů a stylu života v časovém rozmezí od 2. poloviny 20. Století až po současnost. Jako cíl jsem si zvolila popsat vývoj a změny v konkrétních oblastech a těmi jsou ekonomie, rodina a sexuální život. Metody budou smíšené. Kvalitativní šetření pomocí semistrukturovaného rozhovoru doplněné kvantitativní technikou dotazníků.

Helena Kubátová: Sociologie životního způsobu Jana Dufková, Lukáš Urban, Josef Dubský: Sociologie životního stylu Ilona Gillernová, Vladimír Kebza, Milan Ryneš a kolektiv: Psychologické aspekty změn v české společnosti - člověk na přelomu tisíciletí Jeanne Martinson: Generation Y and the New Work Ethic Petr Weiss, Jaroslav Zvěřina: Sexuální chování v ČR Jiří Reicher: Kapitoly metodologie sociálních výzkumů David Silverman: Ako robiť kvalitatívny výskum Miroslav Disman: Jak se vyrábí sociologická znalost

Garantující pracoviště: Katedra sociologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Michal Tošner, Ph.D.

Oponent: doc. Mgr. Ján Bunčák, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 2.11.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použitelné prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 12.12.2016

.....
Markéta Kánská

Anotace

Kánská, Markéta. 2016. **Mezigenerační změny životního způsobu v české společnosti**. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové. 56 s. Bakalářská práce

Cílem práce je najít a popsat rozdíly v životním způsobu generace Husákových dětí a Havlových dětí. Konkrétně tyto změny budou prezentovány v profesních drahách a ve využití volného času. Zároveň práce poukazuje na diferenciaci, které nastaly v české společnosti a jak na tyto změny nahlíží příslušníci jednotlivých generací, kteří jsou ovlivněni svými individuálními zkušenostmi. Empirický výzkum probíhal kvalitativní metodou, kdy data byla nashromážděna pomocí polostrukturovaných rozhovorů.

Klíčová slova: Česká společnost, generace, životní způsob, profesní dráhy, volný čas

Annotation

Kánská, Markéta. 2016. **Intergenerational Transformation in Czech Society**. Hradec Králové: Faculty of Faculty of Arts, University of Hradec Králové. 56 pp. Bachelor Degree Thesis

The aim of the bachelor thesis is to find and describe the differences in the life style between generations Husak's children and Havel's children. Specifically, these changes will be presented in a career paths and leisure. At the same time the study points to the differentiation that occurred in Czech society and how these changes consult members of different generations who are influenced by their individual experiences. Empirical research conducted qualitative method, where data was collected using semi-structured interviews.

Key words: Czech society, generation, lifestyle, careers, leisure

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucímu práce PhDr. Michalovi Tošnerovi, Ph.D. za jeho přínosné rady, ochotu a vedení. Dále bych chtěla poděkovat i všem respondentům, kteří byli vstřícní, trpěliví a nápomocní při vzniku této práce.

Obsah

Úvod	9
1 Stav dosavadního poznání	11
1.1 Společnost	11
1.1.1 Sociální změna.....	11
1.1.2 Česká společnost a socialismus.....	12
1.1.3 Život za socialismu.....	13
1.1.4 Transformační proces a jeho výsledek	14
1.1.5 Moderní společnost	17
1.2 Generace.....	18
1.2.1 Babyboomers.....	20
1.2.2 Husákovy děti.....	20
1.2.3 Generace X.....	21
1.2.4 Havlovy děti	23
1.2.5 Generace Y	23
1.2 Životní způsob x životní styl.....	26
1.3.1 Životní způsob.....	26
1.3.2 Životní styl	27
1.4 Profesionální dráha.....	28
1.4.1 Vzdělání.....	28
1.4.2 Výběr zaměstnání	29
1.4.3 Přínosy práce	30
1.4.4 Sociální mobilita.....	31
1.4.5 Work-life balance	32
1.5 Volný čas	33

2 Postup a výzkumné metody	35
2.1 Cíl práce a výzkumné otázky	35
2.2 Výzkumný vzorek	36
2.2 Výzkumná metoda a technika sběru dat	37
2.2.1 Průběh sběru dat	37
2.2.2 Zpracování dat	38
3 Výsledky	38
3.1 Profesní dráhy	38
3.2 Work-life balance	47
3.3 Volný čas	49
3.4 Pohled na socialismus	51
Závěr	54
Seznam použitá literatura a zdroje	56
Přílohy	1

Úvod

Česká společnost zaznamenala v druhé polovině dvě události, které ji již nenávratně ovlivnily. První z nich byl vpád vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968, druhým mezníkem se stal rok 1989 spojený s pádem komunistického režimu. Tato práce se však nebude věnovat historickým událostem, nýbrž lidem a jejich životům, které byli těmito událostmi ovlivněni.

Často můžeme slyšet o tzv. „Husákových dětech“. Toto označení si i v roce 2003 do svého textu vypůjčila česká pop rocková kapela, často jsme potom z rádií slyšeli slova „A tak už i Husákovy děti dospěly do Kristových let“. To bylo ovšem o 13 let zpátky, dnes je těmito lidem kolem 46 let. Na své mládí v dobách socialismu si stále dobře pamatují. Jsou si vědomi, že obchody překypující zbožím a lákající na obrovské slevy, nejsou samozřejmostí, stejně jako last minute zájezdy do exotických zemí.

Zároveň ale jejich rodiče měli mnohem více času, než oni mají teď. Neobávali se o ztrátu svého zaměstnání a slovo stres se neskloňovalo v každé druhé větě. Je známý fakt, že mladší lidé se lépe přizpůsobují změnám, díky čemuž se dokázali rychle adaptovat na nový politický systém.

Většina z nich již má i své vlastní potomky, kteří si právě začínají budovat kariéru. Socialismus znají jen z učebnic dějepisu a z vyprávění starších, rodinných příslušníků. Dostalo se jim již kvalitnějšího vzdělání a možnost volby zaměstnání dle jejich zájmů, čehož většina využila. Oproti generaci starším jsou znevýhodněny velkou konkurencí, která je mnohdy nutí dělat ústupky ve svém zaměstnání. Právě tyto dvě generace a jejich životní způsob se staly předmětem mé práce.

Téma jsem volila z důvodu své vlastní zvědavosti, kdy já sama jsem dcerou „Husákových dětí“ a často slyším, ať využiji těch možností, co nyní mám. Ráda bych tak učila, ale není to tak jednoduché, jak se může zdát. Už jenom skloubit školu a nějakou formu přivýdělku je poměrně náročné. A bez finančních prostředků si zase vůbec ne-

dokážu představit, jak bych trávil svůj volný čas. Tato práce má sloužit jako sonda do života mých vrstevníků a našich rodičů.

První část práce, je část teoretická, rozdělená do pěti segmentů. Zprvu je vymezen pojem společnost a následně zaznamenán její vývoj od druhé poloviny 20. století do současnosti. Následuje kapitola vymežující generace, a to jak v západních společnostech, tak i u nás v Česku. Kapitola 1.2 pojednává životním způsobem a stylu, jež se často považují za totožné. Předposlední kapitola je zaměřena na profesní dráhu a přínosy práce. Teoretickou část zakončuji tématem volného času. Následuje část praktická, kde prezentuji postup mého snažení a konečný výsledek.

1 Stav dosavadního poznání

1.1 Společnost

„Koncept společnosti patří mezi vůbec nejdůležitější sociologické představy. Společnost je systém strukturovaných sociálních vztahů spojujících lidi podle pravidel sdílené kultury. Některé společnosti, například lovecko-sběračské, jsou velmi malé a čítají stěží více než několik desítek jedinců. Jiné jsou naopak mimořádně rozsáhlé a mají miliony členů.” [Giddens 2008: 995]

Tato práce se zaměřuje na českou společnost, které si během posledních desítek let prošla zásadními historickými a politickými událostmi, jež se na ni nenávratně podepsaly. Tyto změny se projevují v našich běžných, každodenních činnostech, tedy i v pracovním životě a trávení volného času. Právě tyto změny v těchto dvou disciplínách jsou hlavním tématem práce.

1.1.1 Sociální změna

Pojem „sociální změna” se dostala do podvědomí na začátku 19. století jako alternativa pro termíny pokrok, vývoj a evoluce. [Šubrt, Pfeiferová 2013: 4]. Vyjadřuje „...rozdíly mezi stavem téhož systému (skupiny, organizace) v jednom časovém momentě a stavem téhož systému v jiném časovém momentě.” [Bunčák, Kudová 2014: 78] Její rozsah je individuální a může zahrnovat demografické změny, sociální struktury či kulturní vzorce. Snažíme se ji buď popsat - co bylo nahrazeno čím, nebo vysvětlit - jaké faktory ji podminily.

Nejvýraznějším projevem sociální změny je sociální revoluce. Má nejširší rozsah, zahrnující veškeré oblasti života, je radikální, rychlá, zmobilizuje značnou část společnosti a její dopady vyvolávají vlnu emocí. [Bunčák, Kudová 2014: 96]

Sociologů, kteří se zabývali sociální změnou, je mnoho. Mezi nimi například Neil Smelser, který vypracoval sedmi stupňový evoluční model průmyslové revoluce [1991], Niklas Luhmann a jeho systém po sobě jdoucích mechanismů variace, selekce a stabilizace [1991] či třeba Talcott Parsons [1971]. [Šubrt, Pfeiferová 2013: 6] Z českých sociologů to je pak Jan Keller.

1.1.2 Česká společnost a socialismus

V červenci roku 1960 byla schválena nová ústava, která definovala ČSR jako sociální stát. Došlo i ke změně názvu. Z Československa se stala Československá socialistická republika.

Socialismus je definován jako: „Ekonomicko-politický systém, který v sobě měl zahrnovat sociální solidaritu mezi lidmi a v teoriích klasiků marxismu-leninismu měl být systémem vedoucí k ‚nejspravedlivějšímu uspořádání lidské společnosti‘. ... Obecně socialismus propaguje sociálně spravedlivou společnost a demokracii. Marxisticko-leninská teorie do něj však přináší prvky, které omezují demokracii (zejména diktatura proletariátu) a současně dogmaticky zavádí ekonomické principy, které zásadním způsobem snižují výkonnost ekonomiky (zejména zákaz soukromého podnikání a centrální plánování)“. [Pruša 2011: 438]

Největší nepřitelem socialismu byl kapitalismus. Pozornost byla směřována na rodinu, která byla podporována novomanželskými půjčkami, na pracujícího člověka, který měl při 100 % zaměstnanosti a absenci soukromé sféry vždy jistotu práce a na Komunistickou stranu Československa, kde při volbách jednou za pět let nebyla ani jiná možnost, než výhra právě této strany.

„Podle propagandy měl být socialistický člověk novým typem člověka, jehož prvotní potřebou je pracovat pro blaho socialistické společnosti, společenské zájmy staví nad zájmy osobní, je fyzicky zdatný, ideologicky vyspělý, stále usměvavý, ztepilý, inteligentní a loajální své socialistické vlastni a Sovětskému svazu. Je členem několika organizací Národní fronty, straník, rád pracuje pro obecné blaho a upřímně se raduje z úspěchu svého národního podniku nebo družstva. [Pruša 2011: 456]

Realita byla ovšem jiná. V následujících řádcích se budu snažit přiblížit hlavní odlišnosti socialistické společnosti od té západní, potažmo současné. Jedná se pouze o stručné shrnutí dle mě největších rozdílů.

1.1.3 Život za socialismu

Jeden ze základních pilířů socialismu je práce, pracující lid. Již klasikové marxismu-leninismu viděli práci jako prvotní potřebu člověka, která vystihuje všechny jeho hodnoty. [Pruša 2011: 348], proto není divu, že existovala takzvaná pracovní povinnost. To znamená, že každá osoba starší 15 let musela mít v občanském průkaze zaevidovanou jednu z těchto možností: a) student b) zaměstnaný c) žena v domácnosti (pouze v případě, že byla vdaná) d) v důchodu. Pokud jste ve svém občanském průkaze neměli příslušné razítko, byli jste stíháni a následně potrestáni. [Pruša 2011: 349] Své uplatnění jste mohli najít pouze v „národním podniku, jednotném zemědělském družstvu, spotřebním nebo výrobním družstvu v ČSLA, Bezpečnosti, v orgánech státní správy nebo ve stranických sekretariátech.“ [Pruša 2011: 595]

O podnikání nemohla být ani řeč, jelikož to je jeden z hlavních pilířů kapitalismu, největšího nepřítele socialismu. Pokud tedy někdo měl příjem bokem, tak jedině z černého trhu, kterému se, díky neustálému nedostatku zboží, velmi dařilo a byl z části tolerován i vládou, poněvadž napomáhal ekonomice, která díky centrálnímu plánování skomírala. Centrální plánování mělo být hnacím motorem a nahradit chybějící trh. Hlavní roli zde hrál stát, potažmo Státní plánovací komise. Ta tvořila krátkodobější či dlouhodobější plány o vývoji země, které se stahovaly i na pracovní odvětví. Havlová uvádí například situaci v 50. letech, kdy se protěžoval těžký průmysl a do ústraní šla administrativní činnost, v 70. letech ji nahradila elektronika. Útlum odvětví znamenal i snížení tzv. „směrných čísel“, určujících počet jedinců do profesní přípravy – učení. Kótováno bylo i finanční ohodnocení. [Havlová 1996: 14-15] Je zřejmé, že takovéto plánování je naprosto neefektivní a neflexibilní.

O tom se však běžný člověk neměl šanci dozvědět, jelikož cenzura omezovala veškeré sdělovací prostředky. Vše muselo podléhat socialistické ideologii. Docházelo i k retušování fotografií a přepisování historických faktů. V roce 1953 bylo vydáno i „Vládní

usnesení č. 17/1953 o provedení prověrky knižních sbírek ve veřejných knihovnách”, což v praxi znamenalo likvidaci mnoho knih, které cenzoři označili jako nežádoucí. [Pruša 2011: 59]

Cenzuře bylo podřízeno i vzdělání. Dle Matějů a Večerníka byl kladen důraz především na přírodovědné disciplíny na úkor těch humanitních, které byly podřízeny socialistické ideologii. Po žácích byly požadovány encyklopedické znalosti. Interakce mezi učitelem a žákem byla minimální. [Matějů, Večerník 1998: 53]

Co však cenzuře nepodléhalo, byl váš kádrový posudek. Složka obsahující veškeré informace o vás, vašich postojích, činech a příbuzných. Nadále i hodnocení nejprve ze školy, potom od zaměstnavatele přímo na vaši osobu. Kádrové materiály byly vaši součástí při jakékoliv žádosti o povýšení, přeřazení či žádosti o možnost dalšího studia.

1.1.4 Transformační proces a jeho výsledek

Vývoj středoevropských postsocialistických společností započal v druhé polovině roku 1989 institucionálními změnami jejich politických systémů. Podobně jako v Polsku, Maďarsku a východním Německu i v tehdejší Československu. Při iniciativě vzešlé z jeho české části - se státně socialistický totalitní politický systém zhroutil pod vlivem kombinace řady vnějších i vnitřních objektivních vlivů a působení sociálních a politických sil. V historicky krátkém čase od 17. listopadu do roku 1992 (první pluralitně demokratické volby) až 1993 (praktické konstituování suverénního demokratického českého státu, jeho moci zákonodárné, výkonné, včetně volby státu, a také soudní) jej v českých zemích nahradila pluralitní parlamentní demokracie. [Tuček a kol., 2003: 27]

Došlo nejen ke změně politické, ale taktéž sociální, ekonomické a kulturní, jinak řečeno, došlo ke změně skoro všech životní podmínek, jež ovlivňují životní způsob, bylo by vhodné, alespoň okrajově, tyto změny nastínit. Tuček je ve své knize shrnuje do třech bodů.

- Přejít od uniformity k pluralitě, svobodná možnost volby
- Prohlubující se diferenciaci způsobu života
- Sílicí vliv ekonomických a sociálně ekonomických kritérií - životní úrovně, proměna struktury vzdělanosti, pracovní proces.

[Tuček a kol. 2003: 169]

„Přejít od centrálně plánovaného hospodářství k tržní ekonomice společně se zesílením dopadů globalizace a s realizací neoliberalních reforem přispěly ke zrušení modelu celoživotního zaměstnání na smlouvu na dobu neurčitou, s pevně daným začátkem a koncem pracovní doby a místem práce stanoveným zaměstnavatelem.“ [Hašková, Udhe 2014: 21]

Pokles zaměstnanosti, změna sektorové a odvětvové struktury pracovních sil a vznik otevřené nezaměstnanosti, patří k hlavním rysům trhu práce po roce 1989. Transformace trhu práce byla sice jen postupná a nebyla spojená s rychlým růstem nezaměstnanosti, měla však významné důsledky. Polistopadové období především uvolnilo lidský potenciál a dřívější připoutanost pracovníků k jednomu zaměstnavateli. Tím byla nastartována značná mobilita, především přesun lidí do odvětví služeb a soukromého sektoru včetně drobného podnikání. [Večerník, Matějů 1998: 41]

Podle R. B. Reicha došlo i ke změně zaměstnaneckých vztahů. Současné mladé lidi tak očekává jiný osud než mladé lidi v 50. letech 20. století. Nestanou se pravděpodobně organizačními lidmi, ale členy podnikatelské skupiny, v níž jejich podíl bude záviset na velikosti jejich příspěvku. Volit budou muset mezi prací, rodinou a osobním životem a podle Reicha si většina z nich vybere práci. [Reich 2003: s.152 – 154]

Po roce 1989 byla snaha nastartovat ekonomiku skrze privatizaci a kapitalizaci soukromé iniciativy. Souběžně s tím se měla zvednout informační vlna, která by obeznámila, především střední vrstvu, s novými technologiemi a principy. [Matějů, Večerník 1998: 69]

„V rámci celého kontextu transformačních změn byla privatizace motorem značné mobility lidí. Nešlo jen o výměnu osob na již existujících pozicích, nýbrž hlavně o vznik nových sociálních skupin. Jednou z hlavních změn očekávaných od privatizace byl totiž její zásadní příspěvek k utvoření vrstvy podnikatelů jakožto konstitutivní složky středních tříd. Vznikly ale také významné kategorie aktivní populace, charakterizované kombinovaným ekonomickým statutem, tj. propojením hlavního závislého zaměstnání s doplňkovým podnikáním (které je však podle bilance času a vynaložené energie často zaměstnáním hlavním).“ [Matějů, Večerník 1998: 82]

Dále také došlo v prvních letech k poměrně vysokému nárůstu cen potravin a dalšího nezbytného zboží. Nový demokratický systém s sebou přinesl ale i mnoho nových možností a výhod. Jednou z nich byla i možnost seberealizace, jak v osobním, tak především profesním životě. To vedlo mnoho žen k odkladu mateřství. „Zatímco v roce 1974 dosahovala úhrnná plodnost hodnoty 2,43 dítěte na ženu, v roce 1990 to už bylo 1,89 a v roce 1999 pouze 1,13. Počet živě narozených dětí tedy klesal, v roce 1990 se jich narodilo 130 564, hrubá míra porodnosti dosahovala 12,6 % a o devět let později se počet narozených dětí snížil na 89 471, přičemž hrubá míra porodnosti činila 8,7 %.“ [Strašilová 2013] Dále se autorka zmiňuje i o zvyšujícím se věku matky při narození prvního dítěte. V roce 1990 to bylo 22,5 let. O jedenáct let později již 25let a v roce 2012 dokonce 29,8 let.

Od výrobní ekonomiky se dostáváme k ekonomice orientované na služby, kde čím dál více dostávají pracovní příležitosti ženy. Tím se rozpadá tzv. „Tradiční model rodiny“. Velkým fenoménem je též prekarizace práce. Zaměstnavatelé čím dál více nahrazují plnohodnotný pracovní poměr méně stabilními úvazky – částečný úvazek, dohoda o provedení práce, apod. To však jedince připravuje o sociální a finanční jistoty, které by mu plnohodnotný pracovní poměr zajišťoval. Keller mluví dokonce o „Nové chudobě“.

„Nová chudoba“ je nová především v tom, že před ní nechrání práce. Ještě do zcela nedávné doby patřili mezi chudé téměř výhradně lidé, kteří neměli práci, ať již z důvodu nezaměstnanosti, stáří či nemoci. Nová chudoba má naopak často podobu „pracující chudoby“. Člověk sice práci má, její dočasný charakter a mizerná odměna za ni mu však neumožňují vymanit se z bídy. Takzvaná pracující chudoba připomíná spíše poměry, které vládly po většinu devatenáctého století. Tehdy bývalo vcelku běžné, že celé kategorie námezdních sil zůstávaly chudé, i když jejich příslušníci usilovně pracovali. Je proto poněkud cynické, že nárůst počtu pracujících chudých v dnešní společnosti bývá označován za produkt „modernizace“ trhu práce. [Keller 2010]

1.1.5 Moderní společnost

Strukturu současné, potažmo moderní společnosti, se snaží vystihnout mnoho sociologů. Inglehart vidí přechod současné společnosti od materialistických hodnot k hodnotám „postmaterialistickým“. Pod těmi si představuje svobodu, možnost seberealizace, politickou participaci, kvalitu života a životní prostředí. [Inglehart 1977] Uspokojení společnosti by pak dle Baumana mělo být ve spotřebě. [Bauman 1998] Já osobně se přikláním ke Krishano Kumarovi, jenž došel k pěti zásadám, které vystihují dnešní moderní společnost, a které uvádí Bunčák a Kudová:

1. INDIVIDUALIZACE: Jedinec si může sám za sebe rozhodovat o svém životě, zároveň ale nese veškeré následky jeho rozhodnutí.
2. DIFERENCIACE: Téměř neomezené množství možností ve vzdělání, zaměstnání, politice, náboženství, vědě.
3. RACIONALITA: Pevné dodržování právních předpisů, legální legitimizace organizací a institucí. Věda jako nejdokonalejší forma poznání. Sekularizace.
4. EKONOMISMUS: Celospolečenská činnost – práce a nakupování. Jedinec se hodnotí dle jeho množství hmotných statků.
5. EXPANZIVNOST: Globalizace.

[Bunčák, Kudová 2014: 104 – 105]

1.2 Generace

Karl Mannheim při vymezení generací vychází ze dvou přístupů: pozitivistického a romanticko-historického. Pozitivistický přístup má základ ve Francii, vychází tedy z racionality a generaci vymezuje kvantitativně. Život je jasně vymezen čísly. Narozemím a úmrtím. Stejně jako se v pravidelných intervalech generace střídají. V tomto přístupu se ovšem úplně vytrácí lidský aspekt, jako je kultura a tradice. [Mannheim 1964]

Hume i Comte zacházeli v teoriích ještě hlouběji. Pohrávali si s myšlenkami, že každá generace by mohla nastolit svůj vlastní řád, kdyby nebyla žádná návaznost na generaci předešlou. Nebo by mohlo dojít ke zrychlení pokroku tím, že by se zkrátila délka individuálního života. [Mannheim 1964, cit. dle Mentre 1920] (Pramenné odkazy na Huma a Comta s. 179 a s. 66)

Romanticko-historický přístup vznikl v Německu a zaměřuje se na člověka samotného a jeho pocity a vlastní prožitky. Dle Diltheye není generace vymezena jen svým začátkem a koncem. Ovlivňuje ji i současnost. Celá generace je ovlivněna stejnými politickými událostmi a kulturním děním a výchovou. Díky čemuž generace vytvoří skupinu se svými identickými rysy. [Dilthey 1924] Romanticko - historický přístup německých sociologů narušil čistě kvantitativní přístup francouzských kolegů. Dostávám se k definici, z níž vycházím ve své práci:

Generací sice můžeme mínit věkovou kohortu, ale „...to je však trochu zavádějící. Pojem generace, generační příslušnost totiž zahrnuje více než formálně vymezený biologický cyklus života. Zahrnuje i shodnou životní zkušenost, ovlivnění určitým dobovým sociálním a politickým uspořádáním, popř. procesem jeho přeměny v jiné, duchem doby, kulturním děním atd.“ [Tuček a kol., 2008; 351]

To znamená, že generace západní společnosti se v jistém směru budou odlišovat od generací žijících v Česku. Avšak pouze pokud se jedná o generace starší, v tomto případě generace Husákových dětí a to z toho důvodu, že generace Havlových dětí již vyrůstala v zemi s otevřenými hranicemi, kam pronikla globalizace, tudíž se světy propojily a rozdíly téměř smazaly. Nejprve představím generace, jak je pojímá americké

sociologie. Nákres níže zobrazuje časovou osu, kde jsou vyznačeny všechny generace od roku 1900.

Zdroj: Strauss, Howe 2007

Inglehart vidí rozdíly mezi generacemi v jejich hodnotách. Zatímco starší generace kladou větší důraz na příjem a stabilitu, pro mladší je důležitější seberealizace a společenské uznání. [Inglehart 1997]

Generace Baby Boomers, Generace X a Generace Y jsou v současnosti aktivními na pracovním trhu, proto se jejich charakteristice budu věnovat blíže, stejně tak jako generaci Husákových a Havlových dětí, kterou jsou velmi často považovány za alternativy generace X a Y.

1.2.1. Babyboomers

Generace Babyboomers je narozena v letech 1943 až 1960. Hlavním ovlivňujícím faktorem pro tuto generaci je konec 2. světové války, s tím spojená vysoká zaměstnanost, uvolněnější atmosféra a zvýšená vlna porodnosti. Někdy je tato generace přezdívána jako „šťastná generace“. To ovšem platí pro země západního bloku, ve které se tehdejší Československo nenacházelo. Východní blok byl centrálně řízen Sovětským svazem a právě v tomto období se v ČSSR realizovala první pětiletka zaměřená na rozvoj těžkého průmyslu. Díky působení Sovětského svazu se v roce 1949 zvedla velká, emigrační vlna. Z ČSSR odešlo přes 10 000 lidí, převážně intelektuálů. [Kubátová, Kukulíková 2003: 41]

Dle Bláhy a spol. je také tato generace velmi pracovitá a to i v důchodovém věku. Lidé spadající do této věkové kohorty se chtějí cítit užitečně, být součástí celku. Velmi oceňují osobní růst. Na oplátku nabídnou věrnost, oddanost. [Horváthová, Bláha, Čopíková 2016: 134]

1.2.2 Husákovy děti

Při vymezení generace pro mě bylo stěžejní, aby formativní období jedinci prožili v socialismu. Tedy před rokem 1989. Spodek hranice jsem určila rok 1960, kdy již byla v Československu při moci komunistická strana, jenž svou moc upevnila v roce 1968 a nastolila období tzv. normalizace. A právě v období tzv. normalizace se narodila nejpočetnější skupina v české společnosti - Husákovy děti, jejíž název jsem si vypůjčila i pro moji práci.

Název je odvozen od propopulační politiky Gustava Husáka, která spočívala v novomanželských půjčkách na bydlení či příspěvcích na děti. Nárůst porodnosti se zvýšil z průměrných 120 000 na 290 000 novorozených dětí. [Pruša 2011: 146] Strašilová uvádí, že tento trend vydržel pouze do konce 70. let, kdy ČSSR začaly docházet finance, půjčky musela zredukovat a tím klesla i porodnost. Dále zmiňuje ještě druhou variantu,

kteřá mohla zapřičinit zvýšení porodnosti. Tím je prvotní pesimistický vývoj 60. let, kdy řada párů odložila rodičovství na pozdější dobu. [Strašilová 2013]

Lidé této generace vyrůstali v období umělé zaměstnanosti. Nezaměstnanost poznali až ve své dospělosti. Dle Kubátové a Kukulkové se v tomto období společnost transformovala z modernismu na postmodernismus. Došlo k individualizaci společnosti, lidé se museli naučit pracovat s informacemi a sdílet je s okolním světem. Vznikla televize, videa a první počítače. Oproti tomu se navýšila rozvodovost, nezaměstnanost a kriminalita. [Kubátová, Kukulková 2013; 40] Je to také první generace, která vyrůstala v domácnosti, kde oba z rodičů byli zaměstnáni.

Dnes jsou z těchto lidí velmi konkurenceschopní jedinci, kterým je kolem 40 let a nacházejí se na vrcholu své kariéry. Zároveň se o těchto lidech mluví i jako o tzv. sendvičové generaci. To znamená, že se musí starat jak o své potomky, tak zároveň i o své rodiče. Tato péče zabere mnoho času a energie, kterou by mohli věnovat například sportu či péči o své zdraví.

Strašilová se oprávněně obává odchodu do důchodu této generace: „Při zachování stávajících podmínek by totiž pracující mohli mít potíže tak početný zástup seniorů ‚uživit‘. S klesající porodností se totiž dlouhodobě snižuje počet pracujících, kteří připadají na počet důchodců. Zároveň však dojde k uvolnění velkého množství pracovních míst, což by mělo dnešní generaci dětí zaručit dostatek pracovních příležitostí.“ [Strašilová 2013]

1.2.3 Generace X

Tato velmi heterogenní generace narozena v letech 1961 - 1981 je popisována jako nezávislí individualisté s ambiciózními cíli, kteří z části zažili neglobalizovaný svět. „Zástupci této generace preferují stabilitu, chtějí si pracovní místo, na kterém jsou spokojeni, udržet velmi dlouho a nemají příliš vysokou potřebu sladovat svůj pracovní život s osobním a rodinným životem. Generace X vnímá peníze jako hodnotu, je opatrnější vůči různým finančním operacím, nezadlužuje se.“ [Rezlerová 2009].

Zatím největší průzkum generace X vykonala společnost Proximity Worldwide, která v roce 2008 dotázala celkem 5 208 lidí narozených v letech 1967 - 1977. Výzkum proběhl v 17 zemích na celkem pěti kontinentech. Nešlo pouze o hloubkové rozhovory, ale i o etnografické pozorování, kdy výzkumníci navštívili domovy respondentů, sledovali je při nákupu či schůzkách s přáteli.

Z výzkumu vyplývá poměrně pesimistický pohled generace X na život, který je opodstatněn nepříznivým vývojem politické a hospodářské situace, nadále i neustále se zvyšující rozvodovostí. V době dospívání této generace došlo i k rozšíření masových médií a nastal pokles důvěry v tradiční hodnoty. Výsledkem je individualistická společnost. V profesním životě se příslušníci této generace přiklání k tvrzení, že úspěch není synonymum peněz a lze ho dosáhnout, jen pokud budou opravdu chtít. Jako největšího nepřítele vidí nedostatek volného času, tři čtvrtiny z nich se cítí být více ve stresu než dříve. Sociální sítě sice používají méně, než generace Y, ale i tak mají potřebu být online 24 hodin denně. Mají velmi kladný vztah k cestování.

Další studie proběhla v roce 2012 v Severní Americe, a to pomocí 1000 telefonních rozhovorů. Respondenti byli narozeni od roku 1965 do roku 1976. Do své práce využili jen část průzkumu, která je věnována práci a financím.

Většina příslušníků (65 %) pracuje na plný úvazek a žije v domácnosti se dvěma příjmy. Pouhé dvě pětiny respondentů zůstaly ve stejném oboru, kde začínaly svoji kariéru. Zajímavým poznatkem je, že více jak čtvrtina z nich je u svého zaměstnavatele přes 10 let, ovšem jen polovina z nich má dostatečné úspory na důchod.

Většina příslušníků generace X (87 %) jsou spokojeni nebo dokonce velmi spokojeni se svým kariérním postupem. Ti, co projeví svoji nespokojenost (10 %), viděli jako překážku v jejich růstu absenci možnosti dalšího rozvoje (35 %), nedostatečné vzdělání (7 %) či špatnou ekonomickou situaci (6 %). Celkově se však tato generace necítí být ohrožena ve svém pracovním životě ani generací Babyboomers, ani generací Y.

[Horváthová, Bláha, Čopíková 2016; 139-145]

1.2.4. Havlovy děti

Byl to právě prezident Václav Havel, který měl velké očekávání od této generace a mluvil o ní jako o generaci idealistické, nekompromisní, odvážné a zvědavé. [Zlámalová 2014] Příslušníci této generace, jež se vymezila rokem narození po listopadové revoluci 1989, měli vstup do života mnohem lehčí, poněvadž během dětství nezaznamenali žádnou tragickou událost. U nás dochází k rozpadu Československé socialistické republiky, přichází nová éra demokracie.

Stejně jako Husákovy děti, mají i ty Havlovy svoji západní alternativu v podobě generace Y. Tyto děti již vyrůstaly v demokratickém státě, do kterého pronikly veškeré výdobytky globalizace. Tím se takřka smazaly rozdíly mezi generací Y na západě a generací Havlových dětí v Česku. Dokonce bych si dovolila tvrdit, že i v určitých případech se české děti měli lépe, a to díky svým rodičům, kteří se jim snažili vynahradiť veškeré nedostatky, které oni sami zažili v socialismu.

1.2.5 Generace Y

Generace Y, přezdívána také jako Millenials, je narozena v letech 1982 - 1994. Millenials „...vyrůstají v digitálním světě, jsou běžně obklopení počítači, televizí, informačními a komunikačními technologiemi a používání těchto prostředků je pro ně naprostou samozřejmostí. Jejich učení je spíše vizuální než verbální.” [Průcha 2014; 60] Moderní komunikační prostředky jim poslouží i k tomu, aby se nemuseli vzdát osobní života, na jehož, oproti generaci X, kladou velký důraz. Nebojí se změn.

„Hlavním zdrojem informací jsou pro ně sociální média (LinkedIn, Facebook, Twitter...). Požadují ‚vstřícnost zaměstnavatelů‘ - zkrácené úvazky, flexibilní pracovní dobu, nefinanční benefity (posilovny, relaxační zóny, herní místnosti, playstationy...). Závazná pravidla v zaměstnání akceptují pouze v případě, že jim dávají smysl.” [Horváthová, Bláha, Čopíková 2016; 147]

Jaroslava Rezlerová vidí generaci Y jako ty, co..., „Chtějí vše, a zároveň vše nabízejí, ale... Souhra profesionálního a osobního života je managersky a časově náročná, ale vyjde-li jim zaměstnavatel vstříc, získá loajální, flexibilní zaměstnance, kteří se chtějí rozvíjet a získávat nové zkušenosti. Tato generace dává důraz na dlouhodobý efekt – ať v práci, osobním životě, vzdělání, nebo třeba investicích – a na, a to je důležité zdůraznit, efektivitu využití času i prostředků.“ [Rezlerová 2009]

„V práci však hledají spíše přátele než jen kolegy. Vyžadují vyšší životní úroveň, cítí větší zodpovědnost za svou sociální jistotu a kladou důraz na osobní uplatnění.“ [Horváthová, Čopíková, Bláha 2016; 144]

„Co se týče peněz, pro generaci Y jsou prostředkem, nikoliv hodnotou, jak je tomu u generace X. Tito lidé v mnohem větší míře využívají všech možných hypoték, úvěrů a půjček, mění pracovní místa, jsou-li výhodnější; změny jsou běžnou součástí jejich života. Založení rodiny odkládá generace Y na později.“ [Rezlerová, 2009]

Stejně jako u generace X uskutečnila tentokrát společnost PWC průzkum. Proběhl v roce 2008 a následně v roce 2011. Celkem bylo vyslechnuto 4 364 absolventů ze 75 zemí do 31 let. Již 75 % z nich bylo zaměstnáno, 8 % činili nezaměstnaní a zbylí buď podnikali, nebo pokračovali ve studiích.

Jaká je tedy tato generace? Všude je s generací Y spojován její důraz na uspokojení svých osobních potřeb a rozvoje. Jinak tomu není ani v tomto výzkumu, kde potřebu osobního rozvoje zařadili účastníci hned na první místo v důležitosti při výběru zaměstnavatele. Na druhém místě je dobré jméno zaměstnavatele. I jejich hodnoty se musejí shodovat s hodnotami a image firmy. V tomto směru jsou pro mladé nejvíce atraktivní firmy Google a Apple. Nadále Millennials vyžadují povzbuzení a zpětnou vazbu. Jejich práce by měla být užitečná a doceněná. Nástupní mzda je překvapivě až na čtvrté příčce.

Jak již bylo zmíněno výše, pro tuto generaci je typické využívání moderních technologií, tři čtvrtiny věří, že právě díky nim je jejich práce efektivnější a 41 % upřednostňuje elektronickou komunikaci. S moderními technologiemi nastává problém při kontaktu se starší generací, která je povětšinou odmítá. To je taky jediná výtka generace Y ke starším spolupracovníkům.

Ani práce v zahraničí není překážkou pro tuto generaci. S touto možností počítá dokonce 71 % dotázaných. Největším lákadlem jsou Spojené státy americké, Velká Británie a Austrálie.

Generace Y je neustále ve střehu a otevřena novým příležitostem. Pouhých 18 % plánuje zůstat u svého prvního zaměstnavatele. K takto nízkému počtu vedl fakt, že mnoho uchazečů dělá velké kompromisy při nástupu do prvního zaměstnání. Ke změně dochází i u počtu očekávaných zaměstnavatelů. Zatímco v roce 2008 očekávalo 75 % respondentů 2 - 5 zaměstnavatelů, v roce 2011 stejný počet již pouze uvedlo 54 %.

1.1 Životní způsob x životní styl

Životní způsob je často brán jako synonymum pro životní styl, je také značně heterogenní a proměňuje se v závislosti na věku, pohlaví, socio-ekonomických podmínkách, atd. V této práci budu vycházet z díla Heleny Kubátové. Ta rozlišuje životní způsob, životní styl a životní sloh na základě paradigmatické odlišnosti.

1.3.1 Životní způsob

„Pojem životní způsob by byl spojen s pozitivistickým, systémovým a kvantitativním pojetím, zatímco pojem životní styl by byl spojen s antipozitivistickým, interpretativním a kvalitativním pojetím. Pojem životní sloh je založen na marxistických východiscích, přičemž už zmíněný P. Bourdieu v této souvislosti používá pojem životní styl.“ [Kubátová 2010: 19-20]

„V centru pozornosti leží tři základní aspekty způsobu života: práce, rodina a volný čas. Vycházím z toho, že aspekt charakteru práce a způsobu řízení lidí ve firmách jsou základní podmínky, od nichž se odvíjejí zbývající dva aspekty.“ [Kubátová 2010: 11]

S konkrétní definicí se odvolává na Janu Duffkovou, ta životní způsob vymezila jako: „Systém významných činností a vztahů, životních projevů a zvyklostí typických, charakteristických pro určitý subjekt (jedince či skupinu, eventuálně i společenství či společnost coby konkrétní nositele životního způsobu)“ [Duffková 2005: 80]

„Způsob života (nebo také životní způsob) lze stručně charakterizovat jako strukturovaný souhrn relativně ustálených každodenních praktik, způsobů realizace činností a způsobů chování v různých sférách lidské existence“ [Tuček a kol. 2003: 168].

Dále dle Tučka existují dva faktory ovlivňující životní způsob. Vnitřní a vnější faktor. Vnitřní faktor je člověk sám a jeho niterní přesvědčení, schopnosti a dovednosti. Vnější faktorem jsou životní podmínky, ve kterých se nacházíme a které nám udávají jakési hranice našeho životního vývoje. [Tuček a kol. 2003: 168]

1.3.2 Životní styl

Životní styl můžeme rozlišit pro jednotlivce i pro skupinu: „Životním stylem jednotlivce je možné rozumět ve značné míře konzistentní životní způsob jednotlivce, jehož jednotlivé části si navzájem odpovídají, jsou ve vzájemném vztahu, vycházejí z jednotného základu, mají společné jádro, respektive určitou jednotící linii, tj. jednotný „styl“, který se jako červená linie prolíná všemi podstatnými činnostmi, vztahy, zvyklostmi apod. nositele životního stylu.” [Duffková 2005: 80-81]

„Životní styl skupiny pak představuje do určité míry vyabstrahované, typické společné rysy životního způsobu, resp. jeho hlavních, určujících momentů, které jsou příznačné pro převážnou většinu členů nějaké skupiny (častěji jde o větší či menší skupiny, jejichž členové se navzájem všichni neznají, ale obecně vzato mají společné něco, co je důležité pro vytváření životního způsobu/stylu - např. profesní skupiny či obecněji skupiny vytvářející se v souvislosti s povoláním a přípravou na něj: životní styl lékařů, profesionálních sportovců, vysokoškolských studentů apod.)” [Duffková 2005: 81]

Máme zde i pojem „životní sloh”. S tím přišel český architekt Karel Honzík, který propojoval architekturu společně s jevy společenského dění i života. Životní sloh poté definuje jako: „soustavy vzájemně vztažných forem, jimiž se projevuje život lidské společnosti v určité historické situaci.” [Honzík 1958: 7]

1.4 Profesní dráha

„Profesní část životní dráhy je v období ekonomické aktivity, případně přípravy na ni. Je pro ni charakteristická bezprostřední determinace změnami sociálně ekonomických a politických vztahů, vývojem vědy a techniky, celoplošnými posuny celých povolání, s kterými se svezou i jednotliví jejich nositelé, protože se změní jejich profesní šance. Přitom je v tomto obecném rámci profesní dráha zároveň individuální volbou s uplatněním subjektivních kritérií; dává osobní odpověď na objektivní situaci.“ [Havlová 1996: 74]

Zdroj: vlastní zpracování

1.4.1 Vzdělání

Čím vyspělejší společnost, tím je kladen větší důraz na vzdělání. To nás nejenom kultivuje, ale určuje i sociální postavení a je to jedna z důležitých součástí sociálního statusu. V mnoha případech je i našim odrazovým můstkem pro získání atraktivního zaměstnání.

„Lidé s vyšším vzděláním mají větší šanci najít zaměstnání spjaté s vyšší prestiží a vyšším příjmem. Vzdělání navíc představuje ‚kulturní kapitál‘, který otevírá dveře do vyšších prestiží a vyšších sociálních vrstev s tomu odpovídajícím životním stylem a užitečnými sociálními kontakty.“ [Matějů, Večerník 1998: 45]

Na začátku 20. století byl náš vzdělávací systém na velmi dobré úrovni, tu bohužel téměř zlikvidovala socialistická ideologie, díky které v očích veřejnosti klesl význam vzdělání, jak po stránce ekonomické, tak i sociální. Dokonce se na vyšší vzdělání po-

hlíželo jako na „...podezřelý a nebezpečný element, protože může vyústit do skepse a odmítnutí očekávaného chování, loajálního k oficiální moci.“ [Havlová 1996: 49]

Po revoluci došlo k opačnému problému: „...rychle klesl počet žáků středních odborných učilišť a naopak rychle narostl počet žáků středních odborných škol a počet těchto škol samotných; stagnoval počet žáků středních všeobecně vzdělávacích škol (gymnází) při rychlém růstu počtu nestátních středních škol. I když k nejvýraznějším změnám české vzdělávací soustavy došlo v oblasti středního školství, rychle stoupl jak počet studentů na vysokých školách, tak množství těchto škol.“ [Matějů, Večerník 1998; 48]

Tento trend přetrvával až do současnosti. V posledních letech se setkáváme s problémem tzv. masifikace vysokoškolského vzdělání, kdy kvantita převyšuje kvalitu. „Za posledních deset let se počet studentů zvýšil z 220 tis. na 381 272 studentů, z toho na soukromých školách jich studuje 48 392. Mnozí vysokoškoláci však studují obory, které nemají v praxi uplatnění. ... Řada vysokoškoláků proto bere za vděk pozicemi, které ani zdaleka neodpovídají jejich kvalifikaci. Čtyři až pět let po ukončení studia tak pracuje mimo svůj obor každý čtvrtý vysokoškolák. Činí tak jenom proto, že ve svém oboru nemohou najít uplatnění nebo nemají požadovanou praxi. Je otázkou, proč se stále studují obory, o jejichž absolventy nemají zaměstnavatelé zájem.“ [Strašilová 2013]

1.4.2 Výběr zaměstnání

Ve věku, kdy stojíme před volbou našeho povolání, jsou naše zkušenosti minimální. Svoji představu si vytváříme dle lidí, které máme ve svém okolí, z nichž jedni z nejdůležitějších jsou rodiče – náš profesní vzor a v mnoha případech jako rozhodčí soudce, který je ovlivněn svými hodnotami, názory okolí a masmédií. Postupně s naším přibývajícím věkem roste i naše sociální zkušenost, tím se mění i očekávání a požadavky na profesní dráhu, jež podmiňují sociální mobilitu. K tomuto tématu se vyjádřím blíže v kapitole 1.1.3.

Socialismus to mnoha jedincům „ulehčil“. Výběr povolání byl brán jako „...naplnění celostátní bilance pracovních sil, plánovaných s dlouhodobou perspektivou a respektující celospolečenské zájmy. Na individuální zájmy se pohlíželo jako na podřadné, které je nutno koordinovat pomocí administrativních zásahů.“ [Havlová 1996: 23] ... „v 70. letech tvořila skupina těch, co se rozhodli pro obor proto, «že jim nic jiného nezbývalo» poměrně početná, přesto, že profesionální příprava byla oficiálně řízena – nebo právě proto.“ [Havlová 1996: 24]

1.4.3 Přínosy práce

V práci strávíme téměř čtvrtinu svého aktivního života, je důležitá pro naši psychiku, řídí cyklus našich každodenních činností, ovlivňuje naše společenské postavení.

Práci obecně, ať už placenou či neplacenou, můžeme definovat jako vykonávání úkolů vyžadujících mentální a fyzické úsilí, jehož cílem je výroba zboží a služeb k uspokojení lidských potřeb. Za zaměstnání považujeme takovou práci, která se děje výměnou za pravidelnou mzdu či plat. Práce je ve všech kulturách základem ekonomiky. [Giddens 1999]

Práce dnes znamená především nástroj integrace do společnosti a sociální třídy. [Gorz 1999] Určuje náš příjem, s tím spojené sebevědomí, prestiž a životní styl. Ve své práci se můžeme realizovat, poskytuje nám vnitřní uspokojení. Napomáhá nám zorganizovat náš čas, navázat nové přátelství. [Giddens 2013: 840]

Beck uvádí práci jako osu života v industriální společnosti. Již v mládí nás má vzdělání připravit na naše budoucí povolání, kterému se pak v našem produktivním věku podřizujeme a přizpůsobujeme. Starší, důchodový věk je pak podmíněn tím, že jsme ze zaměstnání propuštěni. Dalším příkladem, kdy Beck poukazuje na důležitost práce je situace, kdy se seznamují dva neznámí lidé. Jedna z prvních otázek bývá: A co vlastně děláte? Jakmile se od daného člověka dozvíme jeho povolání, ihned se k němu přiřadíme určitou charakteristiku. [Beck 2011; 221 - 223]

„Povolání otevírá jednotlivci přístup ke kontextům společenské aktivity. Dokonce je snad možné říci, že ten, kdo má povolání, stává se jen díky svému pracovnímu místu někým, kdo v malém ‚spoluutváří svět‘. V tomto ohledu zaručuje povolání (stejně jako na druhé straně rodina) *základní sociální zkušenosti*. Povolání je místem, kde může být sociální skutečnost zakoušena na základně participace, takřkajíc z první ruky.” [Beck 2011, 222]

1.4.4 Sociální mobilita

„Změny v postavení jednotlivce, rodiny (domácnosti) či širší sociální skupiny (např. třídy nebo vrstvy) v sociálním prostoru se v sociologii zahrnují pod pojmem sociální mobilita.“ [Milan Tuček a kol. 2003: 309] Pokud sledujeme změny jedince v jeho kariéře, mluvíme o mobilitě profesní.

Ta probíhá v rámci celého sektoru nebo jednotlivce. Ten si může polepšit platově či převzetím větším odpovědností, ale stále zůstává u stejného zaměstnavatele. Nebo změní zaměstnavatele, ale jeho profesní zaměření zůstává. Poslední možností je změna kompletní, jak zaměstnavatele, tak charakteru činnosti. [Havlová 1996: 39] Tyto změny s sebou vždy přináší i změnu sociálního statusu.

Mobilitu dělíme na horizontální a vertikální. Horizontální je pohyb ve stejné úrovni, pouze výměna pracoviště, zaměstnavatele. Oproti tomu vertikální mobilita znamená významný posun ať vzestupný nebo sestupný. Demokratické systémy jsou sociální mobilitě nakloněny více.

Tudíž i převrat v roce 1989 měl ve větší části pozitivní dopad na sociální mobilitu, Nejenže se otevřela možnost podnikání, ale s ním i zanedbávaný sektor služeb, zřídily se nové finanční a právní instituce, pozadu nezůstala ani masmédiá. Negativní dopady v podobě sestupné mobility se projevíly v průmyslových odvětvích, která vešla do ústraní, a mnoho lidí tím přišlo o práci, na níž jedinou měli kvalifikaci. [Tuček a kol. 2003: 316]

Když pojednávám o mezigeneračních rozdílech, měla bych zmínit i mobilitu intergenerační. Zde bych uvedla spíše takovou zajímavost a to tu, že v 70 % případů se syn dostane na stejnou pozici jako jeho otec, častěji se tak děje u nemanuálních činností (80 %), s tím, že synové jdou potom více vstřícně vzestupně. [Havlová 1996: 44 – 45]

1.4.5 Work-life balance

O konceptu work-life balance se začalo diskutovat v šedesátých a sedmdesátých letech v USA, a to v návaznosti na zaměstnané matky. Současné pojetí přijaly organizace až po roce 2000. „Termín *work-life balance* je obvykle překládán jako ‚rovnováha mezi prací a osobním/soukromým životem‘, ‚harmonizace pracovního a osobního života‘ nebo ‚rovnováha pracovního a ‚mimopracovního života‘. Související pojem *family-friendly policy* bývá překládán jako ‚politika vstřícná rodině‘ nebo ‚rodinná politika‘ (používány jsou rovněž termíny *family-friendly employer*, *family-friendly workplace*). V odborné literatuře jsou pojmy *work-life balance* a *family-friendly policy* používány i jako synonyma, avšak *family-friendly policy* řeší oblast, která je z hlediska obsahového zaměření problematiky *work-life balance* užší. Vzhledem k tomu, že práce je významnou součástí člověka, jeví se jako nejpříhodnější český ekvivalent termínu *work-life balance* ‚rovnováha pracovního a mimopracovního (příp. osobního) života.‘ [Kociánová 2012; 105]

1.5 Volný čas

Jednou z nejvýznamnějších konkrétních oblastí zkoumání životního způsobu je tradičně volný čas, resp. trávení volného času - a to jak z hlediska kvantitativního (objem volného času), tak kvalitativního (struktura volného času - konkrétní aktivity a způsobu chování ve volném čase a jejich zastoupení v celku). Volný čas je zde pojímán jako přinejmenším velmi důležitý aspekt (event. komponenta) životního způsobu a pro charakter životního stylu zásadní časová dimenze každodennosti - vzhledem k tomu, že volný čas je sférou, v níž je možné nejvýrazněji uplatňovat svobodná rozhodnutí o její náplni na základě spíše vlastních potřeb, zájmů a hodnot, než zvenčí více či méně vnučených daností a povinností či stereotypu. [Duffková, Urban, Dubský 2008: 111]

Volný čas můžeme zkoumat ve vztahu k práci, což je předmět mojí práce, k rodině, k náboženství, ke vzdělání, politice. Můžeme jej vymezit časem, činnostmi i hodnotami.

V roce 1950 byla v USA vydána kniha *The Lonely Crowd* od Davida Riesmana. Tato publikace velmi ovlivnila pohled na volný čas a otevřela bránu mnoha novým diskuzím. Riesman zde zmiňuje, že lidstvo prodělalo celkem dvě sociální revoluce. První v období renesance. Druhou nastartovala masová média v polovině 20. století, ta nás naprosto ovládla a svůj život přizpůsobujeme jejich diktátu. Naše hodnoty se přesunuly od rodinných ke konzumním. [Riesman 1950]

Volný čas v moderní společnosti se liší od předkapitalistické především tím, že se týká většiny společnosti a je samostatnou volbou každého jedince, jak ho bude trávit.

Volný čas přichází v momentě, kdy se nemusíme věnovat žádným pracovním činnostem, ty jsou zahrnuty do tzv. času pracovního, ani těm, které jsou spojeny s biofyziologickým, psychickým či sociálním systémem člověka (spánek, jídlo, osobní hygiena, zajištění chodu rodiny a domácnosti), ty pojímá tzv. čas vázaný.

Je mnoho způsobů, jimiž můžeme trávit volný čas. V zásadě nám tyto činnosti mají dočerpát energii, kompenzovat čas strávený v zaměstnání a rozvinout naši osobnost.

V současnosti je trávení volné času velmi diferencované, avšak i přes tuto rozmanitost, dokážeme dle Duffkové najít několik obecnějších tendencí, a to hned v samotné diferencovanosti. Mladí lidé bez rodiny, se snaží svůj volný čas trávit mimo domov se svými přáteli. Situace se mění v okamžiku, kdy zplodí svého potomka. Další tendencí je všudypřítomný tlak na mimopracovní povinnosti. Téměř polovina obyvatel pracuje nad rámec své pracovní doby, k tomu se připočítá vykonávání domácích prací, je-li to rodina s dětmi, tak i péče o děti. V neposlední řadě lidé s daleko větší oblibou tráví svůj volný čas pasivně, například sledováním televize namísto návštěvy divadla či vlastním sebevzděláváním.

„...volný čas je sférou, v níž je možné nejvýrazněji uplatňovat svobodná rozhodnutí o její náplni na základě spíše vlastních potřeb, zájmu a hodnot než zvenčí více či méně vnucených daností a povinností či stereotypů.” [Duffková, Urban, Dubský 2008: 141]

Díky postupnému zkracování pracovní doby, která nyní činí v průměru kolem 42 hodin týdně, se zvyšuje i množství volného času, pro zajímavost, například v 19. století činil průměr 85 odpracovaných hodin týdně, na přelomu století to bylo 60 hodin týdně.

Průzkum provedlo CVVM AV ČR v roce 2009. Respondenti měli odhadnout, kolik mají volného času ve všední dny a o víkendu. Následně byli dotázáni, jak tento volný čas tráví. Není žádným překvapením, že lidé mají nejvíce volného času o víkendu, kdy v neděli je to v rozmezí 10 - 14 hodin. Ve všední je to kolem 3 - 4 hod. Co se týká aktivit ve volném čase, nejvíce se lidé věnují sledování televize (41 %), sportu (31 %) a čtení knih (31 %). Naopak nejméně času věnují hraní společenských her či nakupování.

2 Postup a výzkumné metody

2.1 Cíl práce a výzkumné otázky

Cílem mé práce je dopátrat se odpovědi na hlavní výzkumnou otázku: Jaké jsou diferenciace mezi jednotlivými generacemi ve způsobu života, vymezeném pracovním životem a trávením volného času? Jako zkoumané generace jsem zvolila generaci Husákových dětí, jež je ovlivněna socialismem, ve kterém vyrůstala a generaci Havlových dětí, která se narodila do demokratické společnosti. Společně pak mohli sledovat postupný vývoj české společnosti až do současnosti, kdy je stupeň vývoje srovnatelný se společnostmi západního typu.

Důvod mé volby daných generací je nejen pro zajímavý historický kontext, ale především proto, že sama k nim mám velmi blízko. Starší generace jsou moji rodiče, popřípadě většina lidí, s nimiž přijdu do styku ať už v zaměstnání nebo v běžném životě. Mladší generace jsem dokonce příslušník, tudíž mne samotnou zajímal pohled na život mých vrstevníků.

Výzkumné otázky:

- 1) Jak se diferencují profesní dráhy jednotlivých generací?
- 2) Dosahují všichni tzv. work-life balance?
- 3) Co pro ně znamená volný čas a jakými činnostmi ho tráví?
- 4) Jaký je pohled jednotlivých generací na socialismus?
- 5) Stratifikovaný náhodný výběr

2.2 Výzkumný vzorek

Výzkum je směřován na dvě cílové skupiny. První skupinu tvoří respondenti, narození v letech 1965 – 1989, druhá skupina – generace – je vymezena datem narození po roce 1989. Je samozřejmé, že jedinců splňující tyto kritéria jsou statisíce. Zvolila jsem tedy účelový výběr. Cílem bylo dosáhnout genderové rovnováhy, zároveň i co největší heterogenity v oblasti vzdělání a zaměstnání, od čehož se odvíjí i sociální status a trávení volného času. Všichni respondenti nakonec pocházeli z mého užšího či širšího okruhu přátel a známých, což jsem shledala přínosné především při změně scénáře rozhovoru, kdy jsem mohla bez problémů respondenty znovu kontaktovat a doplnit chybějící informace.

Generace „Husákovy děti“				
Č.	Jméno	Vzdělání	Zaměstnání	Věk
1.	Marie	vysokoškolské	Sociální pracovníce	50let
2.	Vladimír	vysokoškolské	OSVČ	45let
3.	Renata	středoškolské	Administrativní pracovníce	44 let
4.	Luboš	středoškolské - vyučen	Pracovník logistiky	51let
5.	Marta	základní	Uklízečka	48 let
6.	Michal	středoškolské - vyučen	OSVČ	37let

Generace „Havlovy děti “				
Č.	Jméno	Vzdělání	Zaměstnání	Věk
7.	Kateřina	vysokoškolské	student	23 let
8.	Jan	vysokoškolské	student	25 let
9.	Tereza	vysokoškolské	pracující	26 let
10.	Pavel	vysokoškolské	student	22 let
11.	Lukáš	středoškolské - maturita	pracující	28 let
12.	Hana	středoškolské - maturita	pracující	21 let

2.2 Výzkumná metoda a technika sběru dat

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvalitativní přístup, ten má zajistit nejen detailní informace o daném problému, ale dokáže nám i „...objasnit, jak se lidé v daném prostředí a situaci dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem, a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce.“ [Hendl 2008: 50]

Kvalitativní přístup byl zrealizován skrze polostrukturované rozhovory. Ty se řídily dle scénáře, který je rozdělen do třech tematických okruhů. I. Okruh je zaměřen na profesní dráhu II. Okruh se týká tzv. work-life balance a volného času, tématem III. Okruhu je socialismus. Scénář rozhovoru je součástí přílohy práce.

U respondenta č. 10 jsem musela kvůli jeho časové vytíženosti přistoupit k metodě otevřeného dotazníku, ten mu byl zaslán na emailovou adresu. Základ tvořily stejné otázky, jako obsahuje scénář, doplněné však o zpřesňující informace. Následně proběhl ještě telefonní hovor, kde jsem si doplnila nepřesnosti.

2.2.1 Průběh sběru dat

Sběr dat proběhl v listopadu 2016. Všichni respondenti souhlasili s nahráváním rozhovoru a využitím dat pro potřeby tohoto výzkumu. Jako zaznamenávací zařízení byl využit mobilní telefon. Následně probíhala transkripce dat do textového editoru. Během výzkumu docházelo k úpravám a doplnění otázek, což je jedna z předností kvalitativního přístupu.

Prostředí jsem volila takové, kde nebudeme ničím a nikým rušeni. To se mi nepodařilo uhlídat u respondenta č. 4. Dostatečně jsem se neinformovala o jeho časovém rozvrhu a rozhovor probíhal v době, kdy se chystal do práce na noční směnu, tudíž průběh byl vcelku hektický. Navíc byla přítomna i jeho dcera, což jsme shledala taktéž jako rušivý prvek. Jinak rozhovory probíhaly v přátelském duchu, většinou v domácnosti respondenta či kanceláři, jeden rozhovor se uskutečnil ve Vědecké knihovně města Hradec Králové.

2.2.2 Zpracování dat

Všechny přepsané rozhovory jsem si nejdříve několikrát přečetla. Na základě získaných dat a mých vlastních postřehů (jak jsem již zmínila, některé respondenty znám mnoho let) jsem sestavila profesní dráhy. Ty mi byly nápomocny k lepšímu pochopení respondentových názorů a postojů.

Následně jsem si vytvořila kódy, které vycházely jak ze scénáře rozhovorů, tak i samotných odpovědí respondentů. Třetím krokem bylo nahrání přepisů, kategorií i kódů do programu MAXQDA 10. Posledním úkonem bylo přiřazení kategorií a kódů k příslušným částem. Následně jsem data analyzovala a vyhodnocovala. Výsledek toho snažení je prezentován v následující kapitole.

3 Výsledky

Tato část práce je věnována samotným výsledkům práce. Budu se tedy snažit najít odpovědi na mnou vytvořené výzkumné otázky a najít tak diference v pracovním životě a trávení volného času mezi generacemi Husákovy a Havlovy děti.

3.1 Profesní dráhy

Nejprve bych představila samotné dosavadní dráhy respondentů, jež byly sestaveny na základně rozhovorů. U některých respondentů, jsem použila informace, které jsem již nastřádala za léta naší známosti, a v rozhovorech nejsou zmíněny.

Respondent č. 1 - Paní „Marie”

Paní Marie je velmi flexibilní žena, což se projevuje na její profesní dráze, jenž započala studiem toho, co ji naplňovalo nejvíce - šitím. Po ukončení střední textilní školy nastoupila do textilního podniku. Změna bydliště ji donutila změnit zaměstnavatele a textilní podnik vystřídala za Pleas, kde nějakou chvíli setrvala. Potom přišla lákavější nabídka od Drudky, kterou paní Marie přijala. Přišel rok 1989, český textilní průmysl zažil těžké časy, v mnoha případech likvidační a paní Marie musela hledat jinou práci. Tentokrát už to nebyla práce švadleny, nýbrž učitelky na odborném učilišti. Avšak opět, zaměřeném na textilní průmysl, kterému se zkrátka nedařilo, takže ani tady dlouho nemohla setrvat a zkrátka si musela opět hledat práci novou. Štěstí se na ni usmálo v Otavanu Třeboň, kde nabyla spokojenosti. Do profesní dráhy paní Marie se přidává její manžel, který začal podnikat a svoji choť zapojil do byznysu též. Odešla tedy z Otavanu a stala se pravou rukou svého manžela. V té době si jejich starší dcera dodělávala vysokoškolské vzdělání. Paní Marie vycítila příležitost a na školu nastoupila také. Tento krok byl velmi dobrým tahem, jelikož manželovo podnikání se nevydařilo dle představ a paní Marie právě díky nově nabytému vzdělání našla uplatnění v domově důchodců. Zpočátku ji práce naplňovala, vymýšlela zábavný program pro obyvatele domova, což bylo kreativní a různorodé. Potom však bylo potřeba dosadit do vyšší pozice někoho s určitým stupněm vzdělání, které dosahovala jenom paní Marie. To byl i začátek konce kariéry v domově důchodců. Nejenže se změnila náplň práce, ale i kolektiv. Paní Marie se tedy znovu rozhlížela, kam dál. Dostala nabídku z Domova pro dlouhodobě nemocné, avšak s podmínkou, že si musí doplnit magisterský titul. Tudíž se opět vrátila do univerzitních prostor. V současnosti doufá v úspěšné zakončení studia a další kariérní posun. Pracovní trh vnímá v současnosti pozitivně, ovšem ne pro svoji věkovou skupinu.

Respondent č. 2 - Pan „Vladimír”

Pan Vladimír je trochu netradičně z pěti dětí. Dětství možná neměl jednoduché, ale rozhodně mu to bylo ku prospěchu v životě pracovním a to tím, že je průbojný a umí se o sebe postarat. Je zastáncem názoru, že peníze se dají vydělat všude, ale člověk nesmí být líný. Jak sám přiznává, nebyl vzorný studentem. Vyučil se elektrikářem a

hned po škole nastoupil do Tesly. Zde ho práce nenaplňovala a tak přijal nabídku svého bratra na práci řidiče. Bylo po převratu, tudíž se často vydávali i za hranice republiky pro různé zboží. Po určité době došlo k neshodám, především kvůli časové náročnosti a náplni práce. Pan Vladimír se pustil, společně se svým kamarádem, do podnikání. Začátky byly náročné, ale vydržel a nyní má prosperující firmu. Sám však přiznává, že tím utrpěla újmu jeho rodina, především pak děti, na které neměl tolik času, kolik by si představoval. Vzdělání si musel doplnit až po revoluci, jelikož mu nebylo dříve umožněno ve studiu pokračovat - mistr neposkytl doporučení. Finančně je zajištěn dostatečně, avšak pomalu začíná přicházet na to, že materiální hodnoty nejsou všechno. Nejraději by pracoval maximálně čtyři dny v týdnu, jeho argument na otázku, proč tak nečiní, zněl, že má mnoho práce a podnikat se nedá jen na 80 %. V tento moment, si dle mého názoru, protřečí. Pokud to je zároveň ten samý člověk, co neuznává konzum a odsuzuje společnost, která svůj život tráví prací, aby se následně mohla obklopit zbytečnými věcmi.

Očekávat od člověka, že se po 25 letech podnikání rozhodne nechat zaměstnat, je asi nesmysl. Možná se najde pár výjimek, ale pan Vladimír to nebude, rád je svým pánem. Teď už jen čeká až děti takzvaně „vyletí z hnízda“ a bude se moci přestěhovat na chalupu, kde se bude věnovat chovu ovcí a řezbařině.

Respondent č. 3 - Paní „Renata”

Paní Renata přemýšlela o střední škole ryze prakticky, tak, aby měla dobré uplatnění na trhu práce. Volba padla na „ekonomku”. Vysokou školu původně neplánovala, nakonec ale, na přání maminky, svolila a podala si přihlášky. Proč na studium nenastoupila, si přesně nevzpomíná. Na co si však vzpomíná dobře, je její první zaměstnání sekretářky. Sama toto období popisuje jako „bezstarostný čas”, což potvrzoval i její blažený výraz ve tváři. Ze sekretářky se pomalu propracovávala na vyšší pozice. Její kariérní růst ovšem zastavilo těhotenství, které přišlo poměrně nečekaně ve 21 letech. Během její mateřské dovolené manžel rozjel firmu, kde ji následně zaměstnal jako administrativní pracovníci. Začátky nebyly jednoduché, mnoho věcí se musela doučit, nyní tam je již 19 let a nedokáže si představit, že by hledala jinou práci. A to nejen díky době strávené v rodinné firmě, ale také kvůli její špatné adaptabilitě v novém pro-

středí. Stěhování by si taktéž nedovedla představit, jelikož zde má závazky v podobě rodiny a přátel, navíc zastává názor, že je Hradec velké město s dostatkem pracovních příležitostí. Pokud by se přeci jen musela rozhodovat o novém zaměstnavateli, rozhodující by pro ni byly peníze a samostatná práce. Na otázku, jak si představuje svoji budoucnost, odpověděla: „*Doufám ve spokojené stáří. Že dožiju ve zdraví.*” Z čehož usuzuji, že je respondentka se svým současným životem spokojena a nic by neměnila.

Respondent č. 4 - p. Luboš

Pan Luboš je velmi svérázný člověk. Zdá se, že jeho rodiče se mu snažili naplánovat kariéru, ovšem on sám se vydal trošku jiným směrem. Po dokončení studia na automechanika, se přihlásil na maturitní studium. Potom přišla nabídka práce i s bytem. Takže se pan Luboš přestěhoval do Hradce a začal pracovat jako strojvedoucí. Následně v „komunále” a u vojáků. Potom zabrousil do Ospapu. V tu dobu si ho již pamatuji i já. Řekla bych, že to pro něho byla nejlepší léta. Do práce to měl pár metrů, měl danou pracovní dobu, která končila ve tři hodiny. Tudiž byl brzy doma a hodně se věnoval rodině. Potom, co firma Ospap ukončila působení v Hradci Králové, se pan Luboš pustil do podnikání sám. Nepřívětlivý vývoj trhu ale jeho podnikání po pár letech ukončil. Sám již nepřemýšlí, že by se pustil do něčeho nového, především kvůli absenci znalostí a zkušeností. Nyní pracuje na třisměnný provoz jako logistický pracovník. Jak zmínil v rozhovoru, dělá to z nutnosti: „*...něco dělat musím.*” Třisměnný provoz je náročný i pro mladého člověka, natož pak pro člověka ve věku pokročilejším, není proto divu, že se již těší do důchodu, kde si dostatečně odpočine.

Respondent č. 5 - paní Marta

Paní Marta má asi nejspecifičtější příběh z vyzpovídaných respondentů. Střední škola pro ni byla hlavně útěk od nefungující rodiny. Po dvou letech bylo její studium přerušeno těhotenstvím, po kterém přišlo hned druhé, třetí a nakonec čtvrté. Ke studiu se již nikdy nevrátila. Čtyři děti dokážou člověka dobře zaměstnat, zvláště v případě, kdy je jedno těžce nemocné. Paní Marta strávila tedy 18 let pečováním o osobu blízkou. Právě po této době komise usoudila, že již její syn pomoc nepotřebuje a prohlásila ho za „zdravého” jedince. Přišel tedy nelehký úkol si po celkem 25 letech najít svoji první práci. Po čase stráveném na úřadě práce se paní Marta rozhodla pro práci uklízečky na

základní škole. Práce ji bavila a všechny osoby na škole byly vstřícné až na školníka. Ten byl také důvod odchodu a opětovného nástupu na úřad práce. Tady se paní Marta dostala do programu pro dlouhodobě nezaměstnané, jež měl napomoci integraci do společnosti a tím i získání nového zaměstnání. Podařilo se. Druhé zaměstnání byl úklid na poliklinice. Bohužel jen na půl roku. Následovalo opět hledání zaměstnání, které zavedlo paní Martu až do kanceláře, kde pracuji i já sama. Zde je již druhým rokem a nikdo nemůže pochopit, kde se v ní bere tolik energie a optimismu. Ten ji schází jen při pohledu na pracovní trh, kde podle ní není dostatek příležitostí.

Respondent č. 6 - pan „Michal”

Michal je takový unikát, jelikož od 15 let pracuje stále na stejném místě a ve stejné funkci. Jediné, co se za ta léta změnilo, kromě štamgastů samozřejmě, je jeho postavení. Dnes je sám svým pánem. Což ale s sebou přineslo pouze více starostí a stresu. Pohostinství mají v rodině, vyučil se tedy číšníkem a tím taky zůstal. Sám ani proti této volbě neprotestoval. Jeho život je poněkud stereotypní a dá se říct až frustrující. Jeho pracovní doba bývá delší, než je obvyklé, většinou kolem deseti hodin, volným dnem je pro něho jenom neděle. Rád by svou práci změnil, ale musel by tím zahodit rodinný podnik a začít dělat něco úplně nového. Sama si to po tolika letech nedokážu představit. Každopádně Michalovy představy o jiném zaměstnání jsou poměrně skromné. Musí ho to bavit a nesmí v tom figurovat lidi. Sám navrhl práci řidiče. Nebyla by mu potíž se přestěhovat za prací, dokonce i do jiné země, problém ale vidí ve svém věku a špatné jazykové vybavenosti. Jeho jedinou vášní byl fotbal, dokonce i pár let jezdil hrát do Rakouska, před několika lety se ho ale musel, ze zdravotních důvodů, vzdát. V současnosti se mu věnuje alespoň pasivně, sledováním zápasů. K půjčkám nemá kladný vztah, sice sám nikdy zadlužený nebyl, ale často si od něho lidi půjčují. Vidí v tom klasickou, českou povahu: *„Noo tak jako, to jsme celý my Češi, ne? Že si pořád půjčujeme, žijeme na dluh. Jsme národ, kterej žije na dluh.”*

Respondent č. 7 - Slečna „Kateřina”

Kateřinu znám již mnoho let a jsme si velmi blízké. Vždy byla velmi cílevědomá. Jedna z jejích prvních představ o kariéře byla vidina doktorky práv. Když se rozhodovalo o střední škole, volbou jí samotné i jejích rodičů, bylo gymnázium. Naštěstí došlo ke shodě. Myslím však, že i v případě, kdy by Kateřina odmítla možnost gymnázia, stejně by musela, její rodiče v tomto směru měli jasno. Po úspěšném studiu gymnázia přišla řada na vysokou školu. Podáno bylo, nemyslím li se, sedm přihlášek. Úspěšná z toho byla jedna. Humanitní studia v Pardubicích. Všeobecné nadšení úplně neproběhlo, ale i tak Kateřina nastoupila do prvního ročníku studia. Se studiem bojovala, nebylo nic, co by ji zaujalo, navíc bojovala se špatnou dostupností do Pardubic. Odstěhovat se od rodičů v žádném případě nechtěla. Hlavním důvodem byly finance. Příjem měla, kromě kapesného, z občasných brigád. Nejdříve pracovala jako recepční ve fitness centru, potom jako hosteska pro různé firmy.

Nespokojenost se studiem na Univerzitě v Pardubicích ji donutila k preciznější přípravě na přijímací zkoušky do Hradce. Po roce se stává studentkou Sociální patologie a prevence, kde studuje do současnosti. Univerzitu v Pardubicích opouští.

Představy o své budoucnosti ještě nemá zcela utříděné, vize je uplatnit se někde na úřadě, stejně jako její sestra.

Nyní je však pro ni prioritní studium. Po tom bakalářském by chtěla navázat magisterským. K pracovním zkušenostem jí přibyla ještě zkušenost asistentky prodeje v obchodě s módním oděvem, kde je druhým rokem.

Rozhodující při výběru práce by byla její náročnost, dobré platové podmínky a přátelský kolektiv. Ten by upřednostnila i před penězi. Naopak nejvíce se obává autorit. Na trhu práce vidí dostatek příležitostí, ale těch, co by ji zaujaly, je málo. Svůj nástupní plat by chtěla co nejvyšší, ale zároveň uznává, že se bude muset spokojit s daleko nižší částkou. Nebyl by pro ni ale problém se přestěhovat do Prahy. Práci přesčas by si dokázala představit pouze v případě, že bude dobře proplacená.

Respondent č. 8 - Pan „Jan“

Janova profesní dráha je silně ovlivněna dvěma činiteli. Prvním z nich je maminka, druhým pak fotbal. Maminka rozhodla, co bude studovat, fotbal ovlivnil, kde to bude studovat. Jan ve svých 25 letech již vyzkoušel tři vysoké školy, čtyři obory a hrál za pět různých klubů. Nejtěžší období bylo, když musel pendlovat mezi Prahou a Hradcem. Zhruba na dva roky polevil a hrál nižší soutěž, tudíž si musel najít brigádu. Tu opustil hned, co se navrátil do lepší soutěže. Svoji budoucnost ponechává spíše náhodě, čeká, co ho překvapí. Práce je dle něho dost, nebál by se ji ani střídat, hlavně by ho měla bavit.

Respondent č. 9 - Slečna „Tereza“

Tereza je advokátní koncipientkou v kanceláři, kde pracuji i já. Pokud vynecháme brigády při studiu, je to její první zaměstnání, která získala hned na prvním pohovoru. Po studiu gymnázia, které zvolila kvůli jeho poloze a taktéž svým rodičům, kteří tam vyučovali, se rozhodovala mezi medicínou a právy. Práva, jelikož ji bavily Základy společenských věd, medicína, jelikož by ji přijali bez přijímacího řízení. Práva na první pokus nevyšla, tudíž nastoupila do prvního ročníku medicíny. Po měsíci zjistila, že to není škola, která se dá studovat bez řádného zapálení a odhodlala se k odchodu. Po roce se na ní na Masarykově univerzitě štěstí usmálo a byla přijata ke studiu. Po šesti letech zakončila studium červeným diplomem. Z Brna do Hradce se dostala přes svého partnera, který tu již práci měl. V současné době není ve svém zaměstnání spokojená s platovým ohodnocením a časovou náročností, kterou ale připisuje počínající kariéře. O odchodu, prozatím, nepřemýšlí. Čeká, že se situace zlepší. O mateřství v nejbližší době neuvažuje. Představy o budoucnosti nejsou konkrétní, sama si na založení vlastní advokátní kanceláře netroufá.

Respondent č. 10 - Pan „Pavel”

Pavel je svými názory a hodnotami nejbližší k západní generaci Y, je také jako jediný z respondentů žijící (nyní) v Praze. Již od základní školy vynikal svými vynikajícími, studijními výsledky. Oba jeho rodiče jsou vysokoškoláci, jeho matka dokonce studovala dvě vysoké školy najednou a ještě v období těhotenství, což je obdivuhodné. Její nároky na syna byly (a stále jsou) vysoké. Nadprůměrné výsledky musely být samozřejmostí. Později to Pavel převzal za své a jako neúspěch při studiu gymnázia bral i test napsaný na 90 %. Musím uznat, že jeho píle se vyplatila. Nyní je studentem Vysoké školy ekonomické v Praze. Studium je to sice náročné, ale on ho jistě dokáže ve svém životě zúročit. Jak jsem již zmínila, bydlí v Praze, kde je i nejmenší procento nezaměstnanosti, což sám potvrzuje. O svém zaměstnání má jasné představy: „*Flexibilní pracovní doba, dobré platové ohodnocení, bonusy a výhody ze strany zaměstnavatele. Dobré prostředí na pracovišti, vizuální i kolektiv.*” Přivydělával si v hotelu Hilton či Dorint jako číšník, chvíli pracoval jako dispečer pro pražskou, rozvázkovou společnost. V současné době se věnuje pouze studiu a dokončení své bakalářské práce. Nad založením rodiny nepřemýšlí. Svoje životní naplnění shledává v kariéře.

Respondent č. 11 - Slečna Hana

Slečna Hana měla od mala zálibu v kreslení, která ji doprovázela až do dospělosti. Vystudovala Střední uměleckou školu v Jihlavě. Po jejím absolvování přemýšlela sice o pokračování ve studiích, ale její obor se neotevřel, navíc byla „zaláskovaná“ do tehdejšího přítele. Odchod na vysokou školu by znamenal odloučení. Taktéž spolu začali bydlet, tudíž musela začít pracovat, aby mohla přispívat na režii bytu. Vystřídala několik pozic. Začínala jako servírka v restauraci, poté chtěla zkusit něco nového. Nastoupila do Mangaloo, k tomu si přibrala práci druhou, v Terranově. Oboje opustila ze stejného důvodu - neflexibilní pracovní doba a špatný kolektiv. Zkusila i práci v McDonaldu, kterou sama popisuje jako nejkratší směnu v jejím životě a největší „úlet“. Poté se vrátila zpět za bar, který jí nakonec vyhovuje nejvíc. Problém sehnat práci podle ní není, pokud nemáte specifitější požadavky. Svoji budoucnost vidí za hranicemi ČR. Nejlépe na Novém Zélandě, kde by si otevřela svoji kavárnu.

Respondent č. 12 - pan „Lukáš“

Lukáš se asi nachází v nejpohodovějším období jeho života. Má stabilní, dobře finančně ohodnocenou práci, z které domů odchází takzvaně s „čistou hlavou“. Svoji střední školu si zvolil on sám, bavilo ho „elektro“. Po škole nastoupil do zaměstnání, kde dělal při škole skladníka. Zkoušel při zaměstnání i studium vysoké školy, ale časově to nešlo skloubit dohromady, tak ze školy odešel. V prvním zaměstnání vydržel dva roky, práce ho přestala bavit, tak si našel jinou. Polepšil si. Z IT specialisty se stal rozpočtář a připravář výroby. Vydržel opět dva roky. Třetí a prozatím poslední pozice je ve firmě Strabag. Opět si polepšil, především finančně. Jediné, co ho na práci nebaví je neustálé sezení u počítače. Raději by občas vyrazil do terénu. O trhu práce si myslí, že nabízí dost nabídek, a lidi, co nejsou úplně nepoužitelní, by neměli mít problém. Sám si ještě přivydělává tvorbou webových stránek. Stěhovat by se z Hradce nechtěl. Svou budoucnost spatřuje v kariérním růstu.

K životním drahám se vázala i výzkumná otázka: **1) Jak se diferencují profesní dráhy jednotlivých generací?** Mezi generacemi jsem shledala nejmarkantnější rozdíly v přístupu ke vzdělání, frekvenci střídání zaměstnání a pohledu na pracovní trh.

To, co již s jistotou můžeme porovnat u obou generací je vzdělání. Zatímco v generaci Husákových dětí pouze pí. Marie odpověděla, že její volba střední školy se odvíjela od jejích zálib, v generaci mladší je tomu přesně naopak. Za jediného p. Jana rozhodla jeho maminka: *„Co se týče vzdělání, tak na to měla velký vliv máma, která mi de facto vybrala střední školu, chtěla, abych šel na gympl. Tam jsem se nedostal, takže jsem šel na obchodku. Já kdybych si mohl vybrat, tak si asi vyberu jinou školu.“* Jinak to byla vždy volba individuální, přizpůsobení zálibám a cílům daných respondentů. Další rozdíl ve vzdělání je bezesporu ve studiu vysoké školy. Všichni respondenti z mladší generace o něm uvažovali, jen jedna respondentka studium nakonec nezkusila vůbec. Ostatní buď dostudovali, studují nebo studium na vysoké škole vyzkoušeli. Tato diference není překvapující. Tomuto fenoménu jsem se již věnovala v kapitole 1.4.1.

Co se týká frekvence střídání zaměstnání, je opět vyšší u mladší generace. Dva zástupci „pracujících“ v generaci Havlových dětí jsou teprve na počátku své kariéry, Lukáš vystřídal celkem tři zaměstnavatele a Hana stihla za dva roky své kariéry vystřídat více zaměstnavatelů, než většina respondentů z generace Husákových dětí.

Pohled na pracovní trh se odvíjí od osobní zkušenosti respondenta. Paní Marta o situaci na pracovním trhu: „...je to bída. Já jsem si těžko hledala, manžel podnikal od devadesátýho prvního...pak měl úraz pracovní...s podnikáním seknul. A to byl řidič...a stejně ne. Špatně placený, a když chtějí řidiče, tak jedině cizinu, to on nechce už je utahanej. Oproti tomu Lukáš, který práci naše hned, je opačného názoru, práce je dost a pro všechny, co si to zasloužej. (smích) Co něco uměj a nejsou hloupý. Nejlépe asi situaci vystihla paní Marie: *Já bych řekla, že je teď období, kdy prostě je nízká míra nezaměstnanosti, ale pro mou věkovou skupinu rozhodně není dost příležitostí.* Paní Marie taky jako jediná byla ochotna investovat svůj čas a peníze do dalšího vzdělání. Zbytek respondentů z její generace o dalším vzdělání neuvažoval, ani neuvažuje. Byť by to mohlo být ku prospěchu v jejich kariéře.

3.2 Work-life balance

2) Dosahují všichni tzv. work-life balance?

Moje otázky nejdříve směřovaly na stres. Ten, kromě paní Marty, znají všichni moc dobře. Nejčastějšími stresovými faktory jsou čas a hodně práce. Jediná Kateřina uvedla, že stres může být někdy přínosem: „*Ale zase myslím si, že ten stres může bejt i motivující, aby si vůbec něco stihnul. Jako kdybych neměla žádný termín na bakalářku, tak ji neudělám nikdy. Jako díky tomu právě ji někdy budu schopna napsat. No, právě může být motivující, že něco ten člověk udělá.*“

U otázky směřované na upřednostnění práce před partnerem a rodinou již odpovědi tak jednoznačné nebyly. Nejhůře je na tom Michal, který „*hodně často*“ upřednostňuje práci před rodinou a přáteli a uznává, že se mu moc nedaří skloubit osobní a pracovní

život. Podobný problém má občas Tereza: „*Noo, někdy asi jo. Když domů chodím v šest nebo o půl sedmý. Tak dávám přednost práci před partnerem, ale takový jsou prostě začátky*“ Paní Marie odpověděla diplomaticky: „*Časově spíš práci, ale jako vnitřně a tak ne.*“ Pak je tu ještě paní Marta, která nevidí důvod být doma, když jsou děti odrostlé a práci upřednostní ráda. Zbývající respondenti jsou názoru, že jejich osobní i pracovní život je vyrovnaný.

3.3 Volný čas

3) Co pro ně znamená volný čas a jakými činnostmi ho tráví?

Nejčastěji respondenti chápou volný čas jako ten, kdy nemusí být v práci. Dvě respondentky pak do svého volného času zahrnují i péči o domácnost. Tereza to zdůvodňuje nedostatkem času na tyto práce, takže pokud je právě dělá, znamená to pro ni, že má volno a užívá si to. U paní Renaty je absence jiných, běžných činností, kterými lidé tráví svůj volný čas. Možná si je tedy nahradila činnostmi jako je úklid a péče o rodinu.

Dovolím si tvrdit, že generace Havlových dětí je poněkud línější, než jejich rodiče. Podíváme-li se na jejich činnosti a vezmeme v úvahu jejich nižší věk, očekávala bych více aktivity a tvůrčích činností, vzhledem k téměř neomezenému množství aktivit. Poměrně zanedbávanou činností volného času je sebevzdělávání se. Tomu se naplno věnuje jen pan Vladimír v podobě čtení odborné literatury a Tereza, která dochází na výuku angličtiny. Jako částečné sebevzdělávání by se dalo považovat sledování dokumentů pana Luboše a barmanské kurzy Hany, které jsou však v rámci jejího zaměstnání. Celkový přehled pojetí volného a činností, kterými jej respondenti tráví, jsem zpracovala do tabulek na str. 50.

Generace Husákovy děti

	Vymezení volného času	Činnosti volného času
Marie	<i>„Když se dostanu z domova. To je pro mě volný čas. Když jsem doma, tak jsem pod tlakem, že toho musím hodně udělat.“</i>	Cvičení, divadlo, filharmonie, poslech rádia
Vladimír	<i>„Vypnu mobil, nikdo mně nediktuje, co mám dělat. Nejsem omezen, že když něco dělám, tak to musím udělat v dané limit. Dělán si to tak, jak chci.“</i>	Hra na kytaru, kutilství, četba odborné literatury
Renata	<i>„Mmm já беру volný čas, když vařím večeri, jdu nakoupit, uklízím. Domácí práce zkrátka. Pro mě volný čas znamená, když nejsem v práci. Takže já když ve čtyři skončím, tak mám do večera volný čas. Vařím, peru a uklízím. Ale nechodím do kina, na masáže, s kamarádkami...“</i>	Zahradničení
Luboš	Práce na zahrádce	Zahradničení, sledování dokumentů
Marta	<i>„No večír, dopoledne. Všechno je volný čas.“</i>	Kolo, pes, zahrada, večerní hospoda, šipky.
Michal	Neděle	Sledování sportovního utkání, hospoda s přáteli

Generace Havlovy děti

	Vymezení volného času	Činnosti volného času
Kateřina	Ležení	Sledování filmů, seriálů. Divadlo, kino
Jan	Lenošení	Hraní počítačových či společenských her. Koncerty, divadlo
Tereza	<i>„Když nejsem v práci. Třeba se i těším domu na uklízení a na takový věci. Protože na to ten čas normálně nemám. A když už to dělám, tak si to užívám a dělám to ráda.“</i>	Úklid, jóga, kulturní akce
Pavel	<i>„Možnost dělat cokoli, na co mám chuť. Svoboda se rozhodnout a nebýt svázán myšlenkami na práci“</i>	Relax
Hana	<i>Když jsem s kamarády, na víně, ...když nemusím nic dělat. Nejsem v práci.</i>	Hospoda, kulturní akce
Lukáš	<i>„Volný čas mám...když jsem s někým, s kým mě to baví. Ne, tak samozřejmě volnej čas považuju za to, když nejsem v práci a můžu si dělat, co chci.“</i>	Hra na kytaru. Fotbal. Divadlo

3.4 Pohled na socialismus

4) Jaký je pohled jednotlivých generací na socialismus?

Generace Husákovy děti

Generace Husákových dětí období socialismu zažila. Všichni tedy mluvili ze svých zkušeností. Jednoznačná shoda nastala, když respondenti mluvili o pracovní době a množství volného času.

Marie: „...protože ta pracovní doba...ta práce byla, nějak se to nehrotilo a dělalo se odsud' a posud'. Neřešila se ta práce a času bylo víc.“

Luboš: „Bylo víc volného času, nebyl takovej shon. Nikdo nebyl takovej hrrr. Aby měl peníze, aby o to bojoval Hlava nehlava. Bylo víc volného času.“

Renata: „Byla pevná pracovní doba, takže člověk byl v práci opravdu těch osm hodin. Tím pádem měl spousty času na svoje koníčky.“

Marta: „...každý se žene za kariérou, to nebylo. Ve tři se zahoukalo ve fabrice a bylo.“

Vladimír: „No to měli ano. Bylo to daný. O půl třetí se zazvonilo a šlo se. Mohlo tam za tebou hořet.“

Pokud ale máme ve státě 100 % zaměstnanost, je samozřejmé, že všechny funkce nemůžou být produktivní, troufnu si říct i potřebné. Paní Marta se se mnou podělila o „rýmovačku“, která vystihuje fungování socialistického systému:

„Kdo nic nedělá, nic nezkazí. Kdo nic nezkazí, toho si všimnou. Koho si všimnou, toho povýší, kdo bude povýšen, ten nic nedělá.“

Co byl velký problém socialismu, bylo špatné zásobování a naprostá absence některých potravin či například úplně všech... „Dřív člověk přišel do krámu a nevěděl, co je to banán, co je pomeranč. Nevěděl nic takového. Taky se stalo, že jsem přišel do krámu jako malej a měli jen rohlíky a ocet. No a takhle no.“ [Michal] Paní Renata v tom našla pozitivní přínos pro společnost, konkrétně podporu tvořivosti a taktéž úsporu času: „Taky nikde nic nebylo, nikde se nedalo nic sehnat. Takže člověk musel šetřit a

tvorit. Jelikož bylo všechno za stejnou cenu, tak nemusel běhat po krámech, jako dnes, že tráví svůj volný čas po nákupních centrech...“

Jednoznačnými sympatizanty socialismu se stal pan Luboš: *„Mně nevzal nic. Nám jako dělnické třídě nevzal nic. Socialismus...socialismu dal jistoty. Dal právo na zdraví, na bydlení. Na práci. ... A taky se dostávaly podnikový byty. Podnik dal svejm pracovníkům, když jste se upsali třeba na pět let, byt. Půjčky byly bezúročný. Půjčili ti třeba 50 tisíc. V té době to byly peníze. Za dvě stě tisíc si postavil barák.“*

Oproti tomu nejvíce vyhraněný byl pan Vladimír: *„Tam jsme byli nevolníci, nemohl si opustit hranice. Když si byl zaměstnanej a chtěl si změnit obor, tak to bylo docela složitý. ... Já jsem socialismus vždycky špatně nesl. Nerad jsem ho měl. Nikdy jsem nebyl v žádném sdružení, ani v jiskřičkách. Neměl jsem rád komunisty, takže to je se mnou těžký.“*

Zde opět můžeme najít spojitost s profesní dráhou, kde pan Luboš vystřídal několik zaměstnání, podnikání se mu nezdařilo a nakonec musel přijmout práci z donucení, jelikož „něco dělat musel“, oproti tomu pan Vladimír má prosperující firmu.

Generace Havlovy děti

Mladší generace socialismus již nezažila, tudíž její názory jsou převzaté a pouhé do-
mněnky. Jejich názory na práci a volný čas se ovšem shodují s názory jejich rodičů.

Kateřina: *„...ale zase si každéj odpracoval, co měl a ne jak dneska, že člověk musí pracovat pořád snad.“*

Honza: *„...že hodně lidem to dost usnadnil v tom, že ty lidi dnes můžou všechno a je na ně vyvíjen úplně jinej tlak než v socialismu, protože ty to měli všechno nalajnovaný. Prostě ráno do práce, odpracovat, dostali za to peníze, měli nějaký jistoty a volnej čas měli jako ty lidi teď, akorát že ty lidi mají mnohem více možností. Ale ty lidi s tím neumí ani tolik naložit a lidi, co žili v socialismu na to docela dost rádi vzpomínají, jako na starý, dobrý časy.“*

Tereza: *„Asi lidi nebyli zvyklý tolik pracovat a tolik se hnát. Měli čas na ty koničky. Dneska je to hrozně zrychlený, jede se na výkon. Narůstají nároky na lidi. Říkám si, kam až to dospěje.“*

Hana: *Určitě to nebylo tak hektický jako dnes. Určitě na sebe lidi měli víc času...ale zároveň nebylo takových možností. Třeba i já bych měla smůlu, bych nemohla podnikat.*

Ještě na jedné věci se shodlo více respondentů. Socialismus dle nich stmelil společnost. Tento názor z generace Husákových dětí nevyřknul nikdo.

Honza: „Ale co zase dal těm lidem, co tam žili, tak že je hodně lidí stmelil, měli společného nepřítele a to byli ti bolševici, a když to porovnáám s náma, tak my žádného takového soupeře nemáme a že spíš soupeříme takhle sami se sebou.“

Tereza: „Myslím si, že...ale to nevím, jestli to je socialismem, to je spíš tou dobou. Prostě mi přijde, že dneska nedokážou řešit ty problémy. Třeba jaká je rozvodovost, jak ty lidi utíkají od těch problémů, je snadné si najít někoho nového na seznamce. Vidím to kolem sebe.“

A samozřejmě i mladší generace shledává nedostatky, nejčastěji je to z jejich pohledu omezení svobody.

Honza: „Myslím si, že co nám vzal, těm lidem, co žili, tak některým, kteří by mohli být nějak schopně tvůrčí, nějak podnikat, tak tuhle možnost jim socialismu vzal. Dál to, že nemohli nikam vycestovat, byli tady zavřený, to je jasný.“

Pavel: „Dle mého úsudku máme. Každý z nás má možnost volby. Dnes je společnost zcela propustná a každý je svého štěstím strůjcem. Takže i lidé z nízkopříjmových rodin se mohou postupně propracovat a svou životní úroveň si polepšit. Otázkou je, zda jedinec hodlá či nehodlá stagnovat na své původní úrovni.“

Závěr

Cílem práce bylo zjistit, jaké diferenciace nastaly v životním způsobu generací, který jsem si vymezila pracovním životem a volným časem. Snažila jsem se, aby vzorek respondentů byl co nejheterogennější. Nejmladší byla 21 letá respondentka Hana, která má za sebou již tři různá zaměstnání, naopak nejstarším respondentem byl pan Luboš, který se již nemůže dočkat odchodu do důchodu. Obsaženy byly i všechny stupně vzdělání od toho základního až po vysokoškolské. Stejně tomu bylo i u profesí. Za nejnižší se dá považovat uklízečka. Nejvyšší pozice, co se týká financí i společenského statusu byl podnikatel.

V průběhu práce se ukázalo, že nejlepší způsob, jak zjistit rozdíly v pracovním životě, je sestavit profesní dráhu každého jedince, která pojme jeho vzdělání, výběr prvního povolání a kariérní postup či pád, popřípadě i vyhlídky do budoucna. Po porovnání jednotlivých drah jsem shledala podobnosti u jednotlivých respondentů a zároveň rozdíly mezi generacemi v přístupu ke vzdělání. Jistou roli zde sehrála socialistická ideologie, která ztlačila možnosti volby „Husákových dětí“, ty povětšinou neměly vysoké ambice. K výraznější změně nedošlo ani po převratu v roce 1989, kdy si pouze dva z respondentů dodělali vysokoškolské vzdělání, které jim pozitivně ovlivnilo kariéru.

Především vyšší ambice a flexibilita jsou hlavními hybateli kariéry u „Havlových dětí“, kteří se neobávají opustit zaměstnání a jít za lepším, což nemusí nutně znamenat jen lepší finanční ohodnocení, ale i dosažení určitého „pocitu naplnění“. Práce by je měla bavit. V praxi to pak přináší daleko četnější frekvenci střídání zaměstnavatelů, než tomu bylo u jejich rodičů.

Paradox nastává ve využití volného času, kdy by člověk očekával větší aktivitu a kreativitu u mladších ročníků. Opak je pravdou. „Husákovy děti“ často skloňují ve spojitosti se svým volným časem „válení“, oproti tomu jejich rodiče ve svém volném čase navštěvují divadla, věnují se četbě či kutilství. Pro mě osobně byl zajímavý poznatek respondentky Terezy, která za způsob relaxace považuje uklízení. I přestože všichni

znají stres, ve většině případů nemají pocit, že by upřednostňovali práci či partnera a svůj život berou za vyrovnaný. Tento fakt platí pro obě generace.

Pohled na práci a volný čas je v očích obou generací totožný, všichni se shodují, že byla sice omezena svoboda a nebyl například tak hojný výběr potravin, oproti tomu ale na sebe lidé měli, díky pevné pracovní době a absence konkurence, více času.

Co beru jako nedostatek práce je opomenutí povinné vojenské služby u mužů, jíž museli obětovat dva roky svého života a která byla v roce 2005 zrušena. U žen jsem měla více prostoru věnovat mateřství. Taktéž jsem si vědoma, že téma work-life balance je rozebráno velmi stručně. Pro mě to však znamenalo spíše mezistupeň mezi tématem práce a volným časem, což byly stěžejní body práce.

Práce nám přibližuje hodnoty, názory a postoje dvou generací, které jsou dominantou pracovního trhu. Vzhledem k jejímu rozsahu bych ji brala spíše jako pilotážní výzkum a podmět k hlubšímu a obsáhlejšímu bádání. Přesto si však myslím, že se mi podařilo zodpovědět všechny výzkumné otázky a naplnit tak mé očekávání.

Seznam použité literatury a zdrojů

- BECK, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. 2. vyd. Přeložil Otakar VOCHOČ. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011
- BUNČÁK, Ján a Lucie KUDOVÁ. *Kapitoly z obecné sociologie*. Univerzita Hradec Králové, 2014
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011
- DUFFKOVÁ, Jana, Lukáš URBAN a Josef DUBSKÝ. *Sociologie životního stylu*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013
- HAŠKOVÁ, Hana. *Vlastní cestou?: životní dráhy v pozdně moderní společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2014
- HAVLOVÁ, Jitka. *Profesní dráha ve 20. století: úvod do sociologie povolání*. Praha: Karolinum, 1996
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008
- HONZÍK, Karel. *Co je životní sloh*. Praha: Československý spisovatel, 1958
- HORVÁTHOVÁ, Petra, Jiří BLÁHA a Andrea ČOPÍKOVÁ. *Řízení lidských zdrojů: nové trendy*. Praha: Management Press, 2016
- INGLEHART, Ronald. *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton University Press, 1977
- KOCIANOVÁ, Renata. *Personální řízení: východiska a vývoj*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2012
- KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie životního způsobu*. Praha: Grada, 2010
- KUBÁTOVÁ, Jaroslava a Adéla KUKELKOVÁ. *Interkulturní rozdíly v pracovní motivaci generace Y: příklad České republiky a Francie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013
- MANNHEIM, Karl. *Das Problem der Generationen*. Wissenssoziologie: Auswahl aus dem Werk. Berlin: Luchterhand, 1964

MATĚJŮ, Petr a Jiří VEČERNÍK. *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*. Praha: Academia, 1998

PRUŠA, Jiří. *Abeceda reálného socialismu*. Praha: Avia Consultants, 2011

TUČEK, Milan. *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003

Elektronické zdroje

„Husákovy“ versus „Havlovy děti“. In: *STATISTIKA&MY* [online]. 2013 [cit. 2016-12-11]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2013/12/husakovy-versus-havlovy-deti/>

BYSTRŮČAN, Ivo. *Robert B. Reich: V pasti úspěchu: Diagnóza kapitalismu 21. století* [online]. [cit. 2016-12-11]. Dostupné z:

http://sreview.soc.cas.cz/uploads/c8f1c4079b489be293392742cc792ce2100dab70_511_RecBystrican.pdf

Nová chudoba? In: *A2* [online]. 2010 [cit. 2016-12-11]. Dostupné z:

<http://www.advojka.cz/archiv/2010/11/nova-chudoba>

PWC. *Millennials at work: Reshaping the workplace* [online]. In: . [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <https://www.pwc.com/m1/en/services/consulting/documents/millennials-at-work.pdf>

REZLEROVÁ, Jaroslava. Příchod generace Y na trh práce.

In: *KarieraWeb.cz* [online]. [cit. 2016-12-11]. Dostupné z: <http://kariera.ihned.cz/c1-37310860-prichod-generace-y-na-trh-prace>

STRAUSS, William a Neil HOWE. *The next 20 years: How Customer and Workforce Attitudes Evolve* [online]. [cit. 2016-12-11]. Dostupné z:

<http://download.2164.net/PDF-newsletters/next20years.pdf>

ŠUBRT, Jiří a Štěpánka PFEIFEROVÁ (eds.). *Sociální role* [online]. Univerzita Karlova v Praze. Praha, 2013 [cit. 2016-12-11]. Dostupné z: <https://fhs.cuni.cz/FHS-543-version1-socialnizmenafinal.pdf>

Volný čas [online]. In: ŠAMANOVÁ, Gabriela. [cit. 2016-12-11]. Dostupné z:

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3718/f3/100994s_OZ100114.pdf

Přílohy

Seznam příloh:

1. Scénář rozhovoru
2. Kódovník
3. Ukázka kódování

Příloha č. 1 – Scénář rozhovoru

I. Okruh

---

1. Popište mi svoji profesní dráhu...(vaše vzdělání, jaký vliv na něj měli rodiče, jaký vy. Jaké bylo vaše první zaměstnání, dle čeho jste si ho vybral, proč jste z něj odešel, kam jste šel dál...)
2. Měl jste někdy problém najít práci? Co bylo důvodem?
  - a. Přestěhoval byste se někdy do jiného města/země za lepším zaměstnáním?
  - b. Vzal byste práci, která by byla dobře finančně ohodnocena, ale časově náročná?
3. Odpovídá vaše vzdělání práci, co děláte nyní?
4. Myslíte, že je dostatek pracovních příležitostí? Pro všechny?
5. Jak si představujete jako svoje ideální zaměstnání? Popřípadě, co byste změnil na tom stávajícím?
6. Jak si představujete svoji budoucnost?
7. Jste ochoten riskovat? Třeba opustit stabilní zaměstnání a pustit se do podnikání s nejistým výsledkem?
8. Jakou roli ve vašem životě hrají peníze? Jaký je váš názor na půjčky?
9. Cítíte se někdy být ve stresu?
  - a. Co vás nejvíce stresuje?

II. Okruh

---

10. Má práce přednost před rodinou/partnerem?
11. Daří se vám skloubit pracovní a osobní život?
12. Co považujete za svůj volný čas?
  - a. Máte ho dostatek?

13. Jakou činností nejvíce trávíte svůj volný čas?

- a. Hobby?
- b. Kulturní vyžití?
- c. Sport?
- d. Sebevzdělávání?
- e. Relax?

III. Okruh

---

14. Myslíte, že vaše děti měli jednodušší start do života než vy?

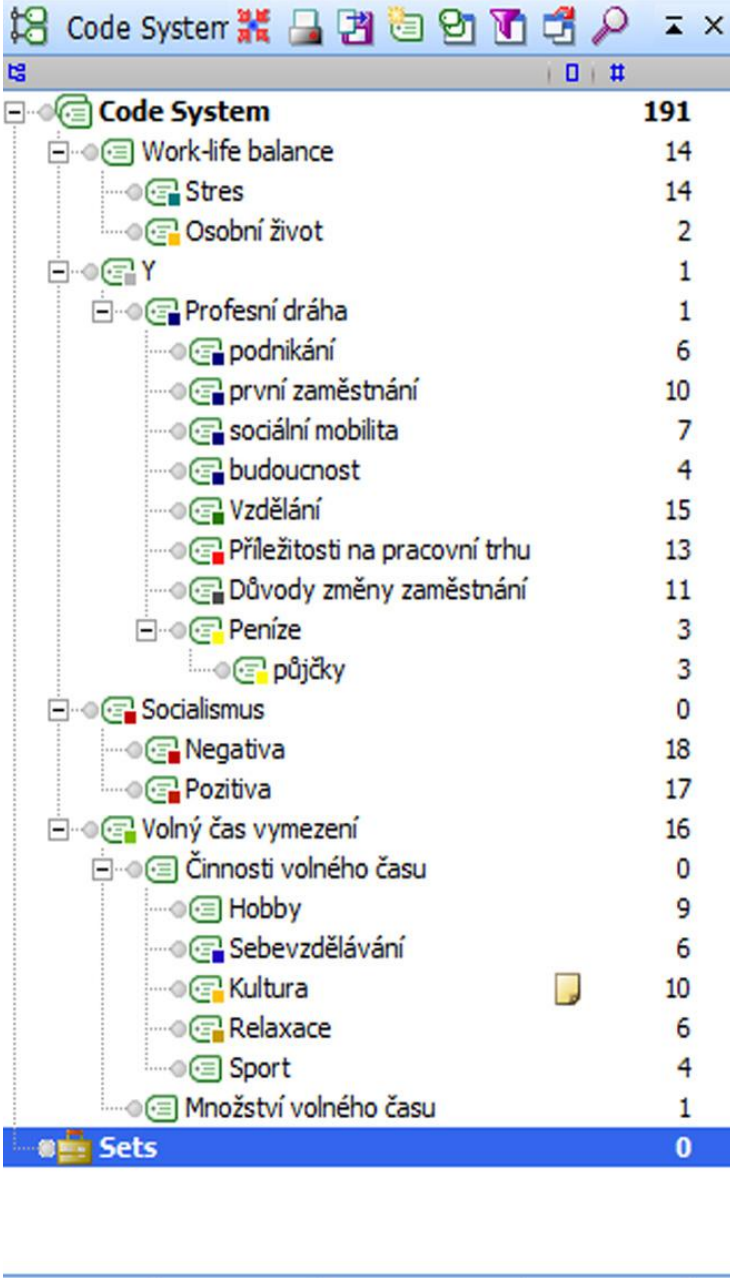
15. Jak si myslíte, že socialismu ovlivnil pracovní život a volný čas?

16. Co nám socialismus dal a co vzal?

17. Máme teď lepší život? Proč?

18. V čem vidíte silné a slabé stránky své generace?

Příloha č. 2 - Kódovník

The screenshot shows a software window titled 'Code System' with a tree view of categories and their counts. The categories are listed on the left, and their corresponding counts are listed on the right. The total count for the entire system is 191.

Category	Count
Code System	191
Work-life balance	14
Stres	14
Osobní život	2
Y	1
Profesní dráha	1
podnikání	6
první zaměstnání	10
sociální mobilita	7
budoucnost	4
Vzdělání	15
Příležitosti na pracovní trhu	13
Důvody změny zaměstnání	11
Peníze	3
půjčky	3
Socialismus	0
Negativa	18
Pozitiva	17
Volný čas vymezení	16
Činnosti volného času	0
Hobby	9
Sebevzdělávání	6
Kultura	10
Relaxace	6
Sport	4
Množství volného času	1
Sets	0

Příloha č. 3 – Ukázka kódování

Document Browser: č. 1 Marie

42 M: Mmm skloubit. Tak jako asi bych měla bejt větší sobec. (Smích) To znamená jít z práce včas, jít si zacvíčit, zaplavat, pak přijít domů a čekat až dítě všechno udělá s manželem, ten chlív, co si udělali a já se pomazlím a půjdu spinkat. Ne, prostě. Dneska to tak přináší...snažím se s tím pracovat. Bylo to tak dřív, že jsem víc upřednostňovala tu práci. Teď už to tak nevidím. Ale je fakt, že si užívám sobotu a neděli. Mlívju dopoledne, protože posloucháme dvojku, rádio. Kde jsou úžasný programy a u toho se poklízí a vaří. Odpoledne si jdem zacvíčit nebo zaplavat. Nebo třeba do města nebo s kamarádkou na víno.

43 **Co pro vás znamená volný čas? Za co považujete volný čas?**

44 M: Mh, jako vážím si ho, snažím si ho užít. Takovou tu duševní hygienu abych měla. Jít na vždch, zacvíčit. Do divadla, do filharmonie. Potřebuju vypnout.

45 **Kdy podle vás je?**

46 M: Když se dostanu z domova. To je pro mě volný čas. Když jsem doma, tak jsem pod tlakem, že toho musím hodně udělat.

47 **Jak často takhle někam chodíte? Do divadla, kina, na koncerty?**

48 M: Tak třeba jednou týdně, když to shrnem.

49 **III. Okruh**

50 **Jak podle vás ovlivnil socialismus pracovní život a volný čas?**

51 M: No... já jsem za sociku byla ještě mladá, to znamená, že jsme měla více energie. Nebyl pro mě problém spát pár hodin. Chodila jsem třeba třikrát týdně cvíčit, i tak jsem zůstala dlouho v práci. Jezdila jsem na kole, já to potřebuju k životu. Ještě jsem bydlela na vsi. My jsme se přistěhovali v osmdesátým osmnácti. Jo, tak to znamená, že jsem přijela z práce a šla jsem na běžky, proběhnout se. Myslím si, že v sociku měli lidé více času na sebe. Jo, protože ta pracovní doba...ta práce byla, nějak se to neotroilo a dělalo se odsud a posud. Některá se ta práce a času bylo víc. Člověk měl více energie, ale i ty vztahy mezilidský byly jiné. V zaměstnání se pořádaly různé zájezdy. Rozhodně v dnešní době je...upřednostňuje se práce před osobním volnem.

..Osobní život
Work-life balance
Volný čas
..Relaxace
Volný čas vymezení
..Kultura
..Positiva